

„MONDD MEG A JÖVŐM!”

A TELEJÓSDÁK JOGI MEGKÖZELÍTÉSben

Jelige: boszorka

*„Nem jövendőket mondok, hanem jósolok!
Megmondom neked mi a jó.
Megmondom, mit tegyél,
hogy a jövendőd jó legyen, és ne rossz!”¹*

/Susi Diamond/

¹ Az idézet egy boszorkány jóstól származik, „Müller Péter után szabadon” <http://bosziplaza.com/joslas/>

Tartalomjegyzék

1	Témafelvetés.....	4
1.1	Fókuszkérdés: be kell-e avatkozni a jognak az okkultizmus területére?	4
1.2	Módszertani háttér	4
2	Mi a jóslás, mi a telejósolás, ismeri a jog?	7
2.1	Van-e megfogható, napjainkban értelmezhető definíciója a jóslásnak?	7
2.2	A jog hogyan értelmezi, értelmezheti a jóslást?	9
2.3	A jóslás „tele-” oldala	9
3	Telejósda a jogágak szemszögéből	12
3.1	Közigazgatási jog: mindent a fogyasztók védelmében?	12
3.1.1	Fogyasztóvédelem – Nemzeti Fogyasztóvédelmi Felügyelőség	12
3.1.2	Versenyjog – Gazdasági Versenyhivatal.....	16
3.1.3	Média jog – Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság	21
3.2	Büntetőjog	25
3.3	Polgári jog	28
3.3.1	Sajátos általános szerződési feltételek (ÁSZF).....	28
3.3.2	Van-e, illetve lehetséges-e minőségvédelem a jóslatokra?	30
3.4	Alkotmányjog – a lelkiismeret szabadsága	31
4	Összefoglaló	34
4.1	A központi kérdés	34
4.2	A jósműsorokról alkotott komplex kép.....	34
4.3	A hatóságok által alkalmazott jelenlegi jogi eszközök	37
4.4	Javasolt megoldások	38
	Felhasznált és hivatkozott irodalom.....	40
	Jogszabályok jegyzéseke	41
	Döntések és ügyszámok jegyzéke.....	41
	Interjúk	42

1 TÉMAFELVETÉS

1.1 Fókuszkérdés: be kell-e avatkozni a jognak az okkultizmus területére?

Minden bizonnyal az Olvasónak is volt szerencséje vagy szerencsétlensége a jósműsorok kínálatához. Valószínűleg akarva-akaratlan is célkeresztje lett eltévedt pénzenergiának, vagy hallhatta, amint a 72 éves Mária megtudja, hátközépi fájdalmai vannak, és el kell költöznie otthonából.² A telejósóműsorok virágkorát éljük. Az ősidők óta létező alapvető kíváncsiság kielégítésére a jövőmondás nagyon is felkapottá vált. Sokakat inkább bosszant; érthetetlen számukra, hogy mások miért fizetnek 400–500 Ft-ot egy percnyi hasraütozt állításért. Miért nem látnak át a jós átmításain, hívásra buzdításán? Ő legalább mond valamit, meghallgatja a kérdésemet, kártyát vet, vet egy misztikus pillantást, foglalkozik legalább egy perccel velem – mondhatja erre a betelefonáló.

A telefonos kvízműsorok megfejthetetlen feladványait letaszították a telejósodák, melyek alapvetően két dologra építenek, az emberek két ösztönös tulajdonságára és szükségletére: a kíváncsiságra és a hitre. A szolgáltatás tárgya a jóslat, vagy egyéb mágikus tevékenység, a tudomány és a jog számára is „kvázi” jelenségek. A műsorszolgáltató kis költségvetésből jelentős profitra tesz szert. A többszatsatornás sugázzással széles fogyasztói kört ér el. Ezek a tények megragadták a hatóságok figyelmét is. A társadalom szélsőséges reagálásai, a folytonos panaszok, széles körű érintettség miatt az államnak valamit tennie kell. Vagy mégsem?

Vajon be kell-e avatkoznia a jognak az okkultizmus területére? A jog feladata-e megvédeni a „hiszékeny fogyasztókat” a telejósodák emeltdíjas szolgáltatásaitól? Biztosított-e a megfelelő jogi eszköz, ha a beavatkozás szükségessé válik? Kutatásom erre a kérdéskörre irányul. Célom, hogy feltérképezsem a különböző jogterületek értelmezéseit, joggyakorlatait, és azokat bemutatva, elemelve kialakítsak egy komplex képet, melyben körvonalazódik a jogágak folyamatokba történő beavatkozása vagy tartózkodása. Izgalmas módon bontakozik ki, hogyan reagálnak az állami szerveknek egy új, specifikus esetre, miképpen alkalmazhatóak rá a meglévő jogi eszközök, és milyen megoldásokra ösztönözi a jogalkotót és jogalkalmazót.

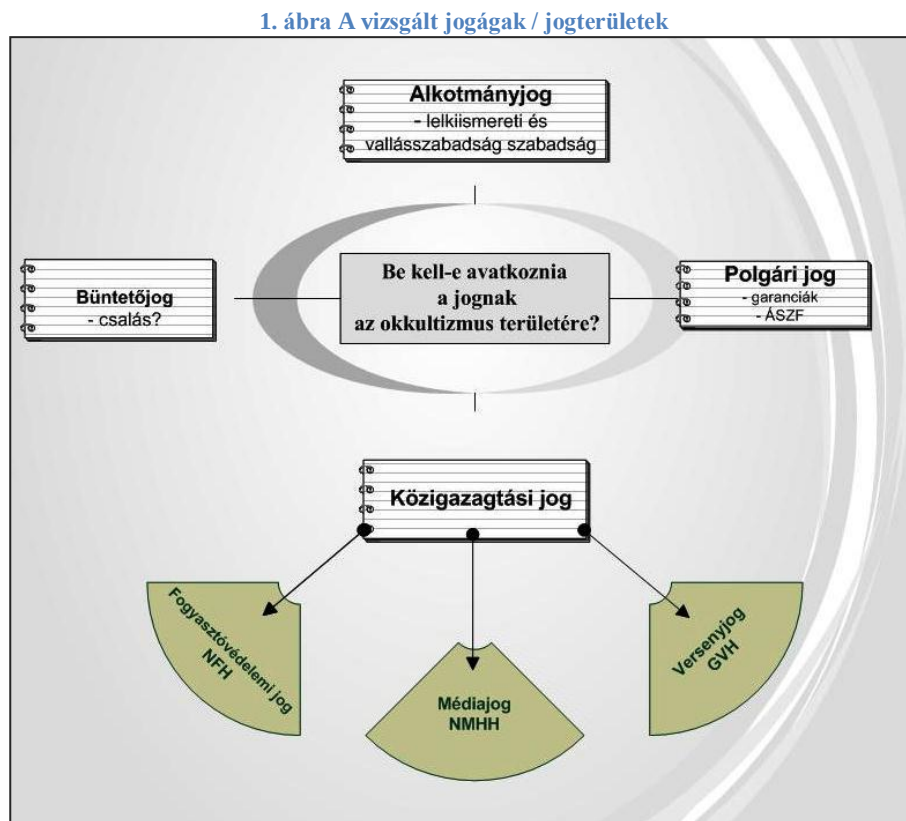
1.2 Módszertani háttér

A kutatás tárgya a betelefonálás jósműsorok, melyek emeltdíjas számon hívható élő, interaktív adások, amely során a kisorsolt hívó felteheti kérdését a műsorban szereplő jósnak, tisztánlátónak, aki különböző segédeszközök (kártya, kristálygömb, rúna) vagy azok alkalmazása

² Példa a Telejósda műsor adásának részletéből: <http://www.youtube.com/watch?v=nlCCj3g4dqg>

nélkül, jóslatot, tanácsot ad, energiát küld, rontást vesz le, vagy szellemet űz el. Nincs tabukérdés, a kínálat mindenre kiterjed. Legtöbbször a párkapcsolatról, munkalehetőségről, egészségükről kérdeznak.

A központi kérdést kutatva, miszerint be kell-e avatkozni a jognak az okkultizmus ezen területére, meg kell azt is válaszolnunk, hogy ha igen, akkor miért, illetve ha nem, miért nem szükséges beavatkozni, és milyen feltételek mellett. A kérdést több szemszögből érdemes megközelíteni. Négy – az 1. sz. ábrán bemutatott – jogág szerint végeztem vizsgálatot, rámutatva, hogy ezek a jogágak / jogterületek hogyan értelmezik a televíziós jóslást, volt-e már konkrét esetük, milyen eszközökkel éltek annak érdekében, hogy jogkövető magatartásra bírják a műsorkészítőket, és hogyan viszonyulnak a beavatkozás problematikájához.

Forrás: Saját készítésű ábra

Tekintettel a jósműsorok viszonylag fiatal voltára, kifejezetten e témakörre fókuszáló szakirodalom egyelőre nem található. Kutatásom alapját ezért elsősorban a vizsgált hatósági jegyzőkönyvek, döntések, állásfoglalások, jelentések és szakvélemények teszik ki. Interjú keretében a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóságot, a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóságot, valamint a Gazdasági Versenyhivatalt kerestem meg, továbbá segítségemre volt a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium és – anonim módon – egy városi ügyészség is.

A dolgozat alapját képező kutatás ütemezése a következő volt

szerv	megkeresés / interjú időpontja
Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság	2012. június
X. városi ügyészség	2012. szeptember
Gazdasági Versenyhivatal	2012. október
Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium	2012. október
Nemzeti Média- és Hírközlési hatóság	2012. november

Szakemberekik bemutatták, hogy a televízióműsorok vizsgálata során hogyan járnak el, mi az irányadó gyakorlatuk és mi az álláspontjuk a dolgozat központi kérdése kapcsán. Az így nyert információkból és következtetésekből vázolok egy komplex képet a problémáról és annak feloldási lehetőségeiről.

2 MI A JÓSLÁS, MI A TELEJÓSLÁS, ISMERI A JOG?

2.1 Van-e megfogható, napjainkban értelmezhető definíciója a jóslásnak?

Mit is vizsgálunk pontosan? A jósláshoz nem véletlenül állunk szkeptikusan. Egyrészt már a nyugati gondolkodásmódunkból is hordozzuk az okkultizmus pejoratív meghatározását. Például a középkori boszorkányságot is, pogánynak, ördögi dolognak tartották, és üldözték őseink. Ugyanakkor a tudomány nagyléptékű fejlődése, kézzel fogható magyarázatai, sokkal inkább biztonságos, ismert és kiszámítható környezetet teremtettek számunkra, melyben az ismeretlen, érthetetlen, a hiten alapuló okkult jelenségek egyre kevésbé férnek bele. Ennek ellenére mégis jelen vannak. A telejósolás többoldalú megismerése érdekében, nézzünk meg egy fogalmi vázat, amibe beleilleszthetjük a meghatározását. Az egyoldalú szemlélet kiküszöbölése végett a releváns fogalmaknak először a „természetfeletti” vagy „okkult”, majd a „tudományos”³, megközelítését ismertetem.

A témában gyakran használt *okkult* jelző az *okkultizmusból* ered, ami a legtagabb halmazát képezi ezen jelenségeknek. Maga a kifejezés a latin *occult* melléknévből ered, aminek jelentése 'rejtett'. A témában jártasok és hívők értelmezésében, olyan szellemi irányzatok általános megnevezése, „*amelyek a tapasztalati világokon túli dimenziókban és lényekben hisznek*”⁴. Értelmet keresnek, találnak azokban a jelenségekben, melyek fizikai síkon megmagyarázhatatlanok, empiria útján nem megközelíthetőek. A Magyar Nagylexikon meghatározása alapjaiban egybevág a fentiekben vázoltakkal. Az okkultizmusra, mint összefoglaló névre tekint, mely magába foglalja mindazokat az ismereteket, nézeteket, kultuszokat, irányzatokat, mágikus-mantrikus (jósló) praktikákat, amik a feltételezett természetfölötti erőkkkel, szellemvilággal kapcsolatban vannak. Ezen irányzatok mind egy magasabb rendű, tökéletes tudáshoz való útmutatást szolgálnak. Az elméletek alapja, hogy a világ minden egyes létező eleme összekapcsolódik, és olyan összefüggésben van, melyek célszerűek és szükségszerűek is egyben. A kapcsolatok azonban az értelmi és fizikai tapasztalatok tudatában nem írhatók le a tér és idő dimenzióival. Az okkultizmushoz tartozó irányzatoknak különböző céljuk lehet:

1. természetfeletti védelem a rossztól
2. szerencse vagy sikert hozó segítség
3. természetfölötti hatalom kifejtése.

³ Szükséges a *tudományos* szót idézőjel közé fogni, ugyanis egyes szerzők áltudományoknak nevezik.

⁴ Paulinyi T. PSZI-LEXIKON A-tól Z-ig „okkultizmus” cikk

Az *ezotéria* bár kapcsolatban van az okkultizmussal, mégsem azonos fogalom. Szabó Judit ezoterikus író a fogalom magyarázatát annak irányultságában fogja meg. Az *ezotéria* szó a görög 'eszoterosz' - belső szóból származik. A belső annak a körnek a minősítője, akiknek szól „a tanítás az emberi lét legmélyebb értelméről, valamint a mikrokozmosz és a makrokozmosz összefüggéseiről.”⁵ Azért belső a kör, mert a tanításokat megértők köre jóval szűkebb, mint az exoterikus tanításokkal célzott tömegek. A tudást a tapasztalatból származottnak vélik, ami nem átadható, mert annak alapja az egyéni megélés, átélés. „Ezért jellemző az ezoterikus tudásra az, hogy aki megtapasztalta az tudja, aki csak olvasott róla, az nem.” fogalmaz Szabó. Az ezoterikus jelzőt a Magyar Nagylexikon személyekre, vagy tanításokra használt jelzőként értelmezi, mely valamilyen titkos dologgal kapcsolatos, vagy a kívülállók számára felfoghatatlan. Az okkult és az ezoterikus fogalmak közötti összefüggések kapcsán elmondhatjuk, hogy minden ezoterikus dolog okkult, de nem minden okkult dolog ezoterikus. Azaz az ezoterikus tanok egyben mind okkultak is, mert valamilyen rejtett, természetfölötti erővel van kapcsolatban, viszont az ezoterikus kifejezése egy szűkebb közösségre, és tanokra mutató jelző is.

A jóslást megilleti mind az okkult, mind az ezoterikus jelző. A jóslás a „*jövőlátás misztikus megnyilvánulása*”⁶. Ezt a tudást csak a különleges képességekkel rendelkezők tudják a gyakorlatban használni, ők a jósok. Ezotériában a jóslás vagy jóvendülés nem a logikai úton kikövetkeztethető felismerést jelent, hanem egy közvetlen „jövőérzékelést”. Tehát nem a jelenben tapasztalt dolgokból következtet a jövőre, hanem közvetlenül a jövőt tapasztalja meg. A Magyar Nagylexikonban a következő szerepel többek között a jóslás cikk alatt: „a *jövendő megismerésére tett kísérlet természeti jelenségek, véletlenszerű események, pszichikai megnyilvánulások (álom, megérzés stb.) magyarázatával jósló célú eljárások, rítusok alkalmazásával.*”⁷ Itt már jelentős eltéréseket tapasztalhatunk a két fogalmi megközelítés között. Ezoterikus irányzat szemszögéből a hangsúly a képességen, és a jövő közvetlen megtapasztalásán van. A lexikon objektív megközelítésében már egy cselekményt látunk magunk előtt, ami nem jövőt jósol, hanem csupán megkísérli azt.

Végül elérkeztünk az *orákulum*, *jósda* kifejezésekhez. Az ezoterikus szakirodalom szerint az orákulum jóshelyet jelent, de inkább korábbi értelemben. A Britannia Hungarica a latin orare „imádkozni”, „beszélni” szóból eredezteti, ami „*isten* közlés, amely valakinek a kérésére válaszol; valamint a *prófécia helyszíne (vagyis jósda).*”⁸ A Magyar Nagylexikon is felhívja a figyelmet a szó többes jelentésére:

⁵Szabó J. 2008.

⁶ Paulinyi T. PSZI-LEXIKON A-tól Z-ig Jósok, jóslatok, jövőérzékelés cikk

⁷ Magyar Nagylexikon 14. kötet pp.181.

⁸ Britannica Hungarica Magyar Világ Kiadó Bp. 1904 14.kötet pp155.

1. isteni eredetű jóslatok, tanácsok, parancsok,
2. jogi döntések gyakorlata,
3. jóshely.

A jóslásba vetett hit, szükséglet persze attól is függött, mennyi jelentőséget tulajdonított neki az adott civilizáció. A régmúltban még olyan döntések megalapozói voltak, mint háború és béke. Napjainkban sokkal inkább a személyes élet kérdéseire irányulnak. Az emberek kíváncsisága a jövő iránt mit sem változott.

2.2 A jog hogyan értelmezi, értelmezheti a jóslást?

Elismeri a jog a jóslást? Vajon legális tevékenységnek számít? Az ókorban isteni adottság, a középkorban üldözendő pogányság, később megtúrt ideológia, napjainkban populárisává váló szolgáltatás, áru. Nagyjából ezen trendek széles változataival találkozhattunk. Ma már széles társadalmi jelenségnek számít, éppen ezért érhetett meg arra, hogy a „jogi térképen” is feltűnjön. Meg is jelent, de „csak a sorok között” (egyenlőre?). Hogyan találkozhatunk hát a jogszabályok között a jóslással? Például mint „máshova nem sorolt felnőtt- és egyéb oktatás”⁹, „természetgyógyászat”, „gazdasági tevékenység”, „televíziós vásárlás”, szolgáltatás vagy „reklám”.

2.3 A jóslás „tele-” oldala

A telejósda a „tele-”, és „jósda/jóslás” összefonódása. A jóslást, mint okkult képességet és praktikát, a természetfeletti hatalmakban, mágiában való hitet, a jognak is tiszteletben kell tartania, ugyanakkor vannak olyan aspektusai is, melyek már a gazdasági élethez kapcsolódnak, úgymint a szolgáltatás, tanítás, vagy foglalkozás. A hitnek, jognak, és gazdaságnak az összekapcsolódása egy különös jogkevercset eredményezett, melynek egyelőre nehezen határozhatjuk meg a körvonalait. A gazdasági oldala viszont már jóval megfoghatóbb, ami az interaktív televíziós, kereskedelmi jellegben bontakozik ki. Az ehhez kapcsolódó gazdasági tevékenység részének már számottevően több szabálynak kell megfelelnie, melynek köszönhetően a hatóságok is több tapasztalattal, és határozottabb fellépéssel vehetnek részt a folyamatokban.

A média számos lehetőséget rejt gazdasági értelemben is. Ilyen plusz dimenzióként jelentkezett a *televíziós interaktivitás*, aminek egy különös fajtája a telejósda műsor is. Ez

⁹Gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere [TEÁOR '08]: 8559 - Mns egyéb oktatás, ebbe a szakágazatba tartoznak a természetgyógyászati tanfolyamok, pl. talpmasszázs, Reiki-, Aroló- és ezoterikus /alkímia, jóslás, radieszta, asztrológia, hermetika, agykontroll/ stb.

tulajdonképpen egy szimbiózis a tömegkommunikáció (televízió) és a telekommunikáció (telefon) egymásba kapcsolt alkalmazásaival.¹⁰ Az interaktív média, olyan digitális média, amely a felhasználó aktív közreműködését feltételezi. Ennek mentén új műsorformák, például valóságshowk, vagy a call tv-k, azaz betelefonálós műsorok jöttek létre. A telejósdk esetében a műsort néző fogyasztó telefonon történő közreműködése, kérdés feltétele alakítja az adást. Itt is, mint más call tv/participation tv programoknál, a nézettség csupán másodlagos. A műsorokból olyan mértékű többletbevételek termelődtek, hogy a profitszerzésre való törekvés elindította azt a tendenciát, melyben adott műsoridőben minél több hívásnak szorítsanak helyet. Emellett viszont, a tartalom és a forma fokozatosan háttérbe szorult. A folyamat termékeként jött létre a betelefonálós/call tv műsor.

A telejósdkkal és egyéb okkult tevékenységekre épülő interaktív műsorokkal eddig nem foglalkozott a szakirodalom, mely egyrészt újszerűségük, másrészt szubjektivitásuk számlájára írható. A jósműsorok számos hasonlóságot mutatnak a betelefonálós kvízműsorokkal (Kapcsoltam, Virítom!, Meri vagy nem meri, Mire gondolok?, Joker, Teleparti, Játékszóna stb.). A magasabb számú hívások elérése érdekében feszültséget, bizonytalanságot, izgalmat keltenek, hogy a nézőket bevonják, hívásra ösztönözzék. A telejósdknak ehhez más eszközöket kell alkalmazniuk. A kvízzjátékok célja a megfejtéssel elnyerhető pénzösszeg vagy egyéb tárgyi nyeremény. Ösztönzésképpen a pénzösszeg megemelése egyre nagyobb motiváló erővel bír. A telejósdk esetében az elérni kívánt cél, hogy a hívó a kérdésére megkapja a választ, esetleg energiát vagy gyógyulást érjen el. A betelefonálások nagyobb intenzitását az elérendő válaszok kiterjesztésével (párkapcsolat, egészségi állapot, munka), illetve az energiaátadás, vagy gyógyulás százalékanak növelésével is el lehet érni. A feszültség fokozása, a különböző hanghatások, a műsorvezető ösztönzése, képek vizuális erejének szinergiája is növelni a hívásra csábító erőt. A betelefonálós kvízzjátékoknál ilyen az óraketyegés, vagy a műsorvezető provokáló „Ez egy általános iskolai egyszerű matematikai összeadás!” vagy sürgető „Utoljára van lehetőséged ennyi pénzt megnyerni!”¹¹ buzdításai. Az ezoterikus műsorokban ilyen lehet például a műsorvezető megjegyzései „Itt ülni [a tisztán látó neve] mellett hihetetlen érzés. Nem lehet szavakkal elmondani, hogy mennyire feszült a légkör. Tapasztalja meg azzal, hogy itt lesz élő egyenes adásban!”, vagy éppen annak vázolása, hogy bármilyen kérdése megadja a választ „Őszinte válaszok, valóban kendőzetlenül! Mindent megtudhat! [...] Legyen elég bölcs, ne csak bátor! Itt ma, mindent megtudhat”¹². Mi is kellene más egy problémákkal küzdő, kérdésekkel teli nézőnek. A megfejtő tehát megkapja a nyereményt, a betelefonáló kérdező pedig a jóslatot. A

¹⁰ Koltai, 2010

¹¹ Virítom! 2010.12.31. adásában elhangzottak

¹² Ezo tv. 2011.06.21. adása http://www.youtube.com/watch?v=I9P8NO_1VNY&feature=related

pénz egy fix bármire elkölthető összeg, de a jóslat is jóslat marad, még ha beteljesületlen, akkor is. Felvetődik azonban a kérdés – mely egyúttal le is lehozza kérdéskört a misztika világából a jog számára is érzékelhető szintre – , vajon a telefonálók is kellően tájékoztatva vannak, hogy belegondoljanak ebbe?

3 TELEJÓSDA A JOGÁK SZEMSZÖGÉBŐL

A jelen fejezetben bemutatásra kerül, hogy a különböző jogágak hogyan értelmezik a telejósmsorokat, volt-e már tapasztalatuk velük, milyen eszközöket alkalmaztak, és hol húzható meg a szükséges beavatkozás kezdő és végső határa.

3.1 Közigazgatási jog: mindent a fogyasztók védelmében?

Az államigazgatás egyik kiemelt feladata, hogy ellenőrizze a jogszabályok betartását valamennyi gazdasági ágazat tekintetében. A betelefonálás jömsörök jellegéből adódóan azokat a jogterületeket mutatom be, melyek hatáskörüknel fogva érintettek a témában.

3.1.1 Fogyasztóvédelem – Nemzeti Fogyasztóvédelmi Felügyelőség

Jóslatokat, rontáslevételeket, vagy pénzbevonzó energiákat vásárló betelefonáló egyrészt a hasonló szolgáltatások kereskedelmi kommunikációs címzettei is, azaz fogyasztói.¹³ Az ő védelmükben lép fel a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság (továbbiakban: NFH). A fogyasztói érdekekre érzékeny emberek első körben fordulnak ehhez a hatósághoz. A panasz bebizonyosodtával vajon az NFH intézkedhet-e az effajta szolgáltatások megszüntetéséről vagy csupán a szolgáltatás körülményeit vizsgálhatja?

A fogyasztóvédelmi hatóság szemében az „ezoterikus áruk” leginkább „lehetetlen szolgáltatásként” értelmezhetőek,¹⁴ és mint olyan, elő is fordult néhány esetben, hogy a hatóság találkozott vele eljárása során. Az alábbi, két röviden ismertetett esetben különböző kimenetelét láthatjuk majd az eljárásoknak és egyben megmutatkozik az is, mit vizsgálhat eredményesen a fogyasztóvédelmi hatóság.

Az első eset¹⁵ az után került a Baranya Megyei Kormányhivatal Fogyasztóvédelmi Felügyelőségéhez (továbbiakban: Felügyelőség), miután a Pécsi Rendörkapitányság család bűntett gyanúja miatt indult eljárását büncselekmény hiányában megszüntette. 2012. év elején a bejelentő elment egy jóshoz, akitől rontáslevételt és jóslást kért. Vásárolt egy talizánt is, hogy sorsa jobbra forduljon, és az otthonában kísértő szellemek távozzanak, és így végre nyugodtan aludhasson. Elmondása szerint azonban, sorsa nem vett kedvező fordulatot, így a jós szolgáltatásával való elégedetlensége miatt jelentette fel őt. A Felügyelőség hatósági ellenőrzést tartott, mely során az üzemeltető úgy nyilatkozott, hogy nem foglalkozik tárgyak kereskedésével.

¹³ Fgytv. 2. § a) meghatározásából kiindulva

¹⁴ Dr. Fülöp Zsuzsanna az NFH főosztályvezető-helyettesével konzultálva kapott információk alapján

¹⁵ Ügyszám:11-0-001-00462/2012 (Baranya Megyei Kormányhivatal)

A végzett szolgáltatások, mint kártyavetés, tenyér- és auravizsgálat, rontáslevétel árai megfelelően voltak feltüntetve. Ennél fogva tehát nem indítottak hatósági eljárást a jós ellen.

A másik jogeset egy spirituális pergamen, pontosabban hét darab pergamen esete.¹⁶ Egy kft. postai küldeményt juttatott el a szombathelyi lakosokhoz, mely tartalmazott a pergamenekről egy leírást, illetve egy beleegyező nyilatkozatot, melynek visszaküldésével a fogyasztó megrendelhetett egy ezoterikus szolgáltatást. A szolgáltatás tartalmazott egy jós eszközt, illetve hat szerencseszámot, amellyel a fogyasztó játszhatott a legközelebbi lottósorsoláson. A beleegyező nyilatkozat első pontjában szerepelt, hogy amennyiben a fogyasztó nem elégedett a szolgáltatás eredményével, 90 napon belül visszaküldheti, és visszakapja a termék 8.990 Ft-os árát. A fogyasztó megrendelte a szolgáltatást, de nem volt megelégedve vele, ezért visszaküldte a társaságnak. Azonban a társaság többszöri levélküldés után sem válaszolt, így sarkallva a vásárlót arra, hogy a Vas Megyei Kormányhivatal Fogyasztóvédelmi Felügyelőségéhez forduljon. A Felügyelőség megindította az eljárást, és nyilatkozattételre hívta fel a társaságot, hogy miért nem élhetett a fogyasztó a pénzvisszafizetés lehetőségével. Ekkor a kft. haladéktalanul visszafizette a termék árát, és adminisztrációs hibára hivatkozott a késedelmek okaként. Mivel a társaság elmulasztotta a fogyasztói levélre történő válaszadást, a felügyelőség határozatában kötelezte, hogy az írásos panaszokat a fogyasztóvédelmi törvényben foglaltaknak megfelelően intézze, vagyis 30 napon belül válaszolja meg írásban.¹⁷

A két eset is rámutat arra, hogy a fogyasztóvédelmi hatóság szemében a jóslás, illetve más „varázserővel” vagy „energiával” felruházott tárgyak adás-vétele szolgáltatásnak minősül, és mint olyan, a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény (Fgytv.) és a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény (Fttv.) rendelkezéseinek szemszögéből vizsgálja. Az első esetben a bejelentés a szolgáltatás tartalmára irányul, miszerint az ígért sorsfordulat nem következett be. Az ellenőrzés során ezt nem sikerült bizonyítani, ami már akkor ellehetetlenült, mikor az üzemeltető nyilatkozatban kijelentette, hogy effajta szolgáltatást nem végez. Ellenben, még ha pozitív kijelentést is kap a hatóság, akkor is nyitott marad a kérdés, hogyan bizonyítható, hogy a fogyasztó sorsa nem vett jobb fordulatot?

A második esetben láthattuk, hol lehetnek azok pontok, ahol a fogyasztóvédelmi hatóság felléphet hatáskörének megfelelően. Az NFH meglehetősen kevés esetben találkozik ezoterikus szolgáltatásokhoz kapcsolódó ügyekkel.¹⁸ Ennek egyik oka, hogy a témában hatáskörrel inkább

¹⁶ Ügyszám: XVIII-O-001/00452/2012 (Vas Megyei Kormányhivatal Fogyasztóvédelmi Felügyelőség)

¹⁷ Fgytv. 17. § (6)

¹⁸ Dr. Fülöp Zsuzsanna az NFH főosztályvezető-helyettesével konzultálva kapott információk alapján

a Gazdasági Versenyhivatal rendelkezhet¹⁹, amennyiben tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat valósul meg, és annak kiterjedtsége három megyén túl nyúlik, vagy országos szintű.

Hol van tehát az a határ, amikor a fogyasztóvédelmi hatóság megindíthatja az eljárást? Mivel az ezoterikus szolgáltatások mégiscsak egy hiten alapuló fogalomnak tekinthetők, ezért nehéz behatárolni azt az „átlagos fogyasztót”, aki a tőle elvárható ésszerű magatartást tanúsít a vásárlás során. Vagyis a szolgáltatás használata, vagy a termék megvásárlása előtt, kellőképpen tájékozódik azokról, és a megfelelő információk tudatában, az észérveknek megfelelően dönt a szolgáltatás megvételéről, mint ahogyan az Fttv. 4. § (1) bekezdése rendelkezik: „*A kereskedelmi gyakorlat megítélése során az olyan fogyasztó magatartását kell alapul venni, aki ésszerűen tájékozottan, az adott helyzetben általában elvárható figyelmességgel és körültekintéssel jár el, figyelembe véve az adott kereskedelmi gyakorlat, illetve áru nyelvi, kulturális és szociális vonatkozásait is.*” Márpedig az ezoterikus szolgáltatások vásárlása során a hit sokkal inkább szerepet kap a döntésben, mint maguk az észérvek. Eljárásra alkalmas szintet akkor üthet meg, ha a meglévő jogszabályok valamelyikében jogot sért, vagy mulasztást követ el. A jogszabályokkal megfeleltetés szemszögéből nézve láthatunk példát a 2. sz. ábrán.

Az Fgytv. szabályozásainak értelmében a telejósdákat az alábbi fő témák szerint érdemes vizsgálni: az ár feltüntetése, panaszkezelés és ügyfélszolgálat.

2. ábra Telejósda a fogyasztóvédelmi hatóság szemszögéből

TISZTESSÉGTelen KERESKEDELMi GYAKORLAT?
Fttv. 6-7. §. megtévesztő?
Fttv. 8. § agresszív?

SZERKESZTŐi TARTALOMNAK ÁLCÁZOTT REKLÁM?
Fttv. melléklet 11. pont

ÁRFELTÜNTETÉS
Fgytv. 14 § (1) bekezdése „A fogyasztót - a (2) bekezdésben meghatározott kivétellel - a külön jogszabályban meghatározottak szerint írásban tájékoztatni kell a fogyasztóknak megvételre kínált termék eladási áráról és egységáráról, illetve a szolgáltatás díjáról.

Forrás: Hálózat tv. Zodiákus adásának pillanatfelvétele saját megjegyzésekkel szerkesztve

A telejósdaik esetében az NFH vizsgálhatja például a hívási költségek feltüntetésének Fgytv. 14. § (1) bekezdése szerinti megfelelőségét: „A fogyasztót - a (2) bekezdésben

¹⁹ Fttv. 11. § (2) bekezdés

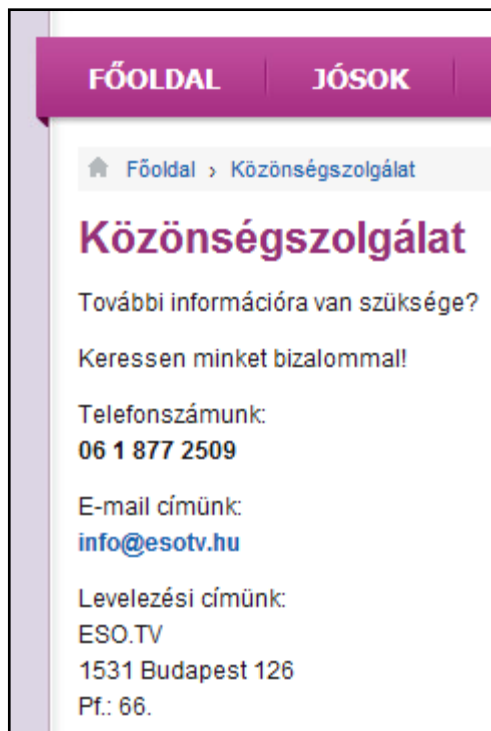
meghatározott kivétellel - a külön jogszabályban meghatározottak szerint írásban tájékoztatni kell a fogyasztóknak megvételre kínált termék eladási áráról és egységáráról, illetve a szolgáltatás díjáról.” Ennek a követelménynek – ha nem is a kezdetekről, de – megfelelnek a telejósodák különösen hatósági felszólítást követően.

A Fgytv. 17/A. § (1) bekezdése szerint a jósdáknak, telejósodáknak is, mint szolgáltatónak kötelező ügyfélszolgálatot működtetnie. A fenti szabályok betartására láthatunk példát a 3. sz. ábrán. Azon fogyasztók számára, akik elégedetlenek a gyártó, vagy szolgáltatást nyújtó tevékenységével, magatartásával, vagy mulasztásával, lehetőséget kell biztosítani, hogy írásban vagy szóban panasszal élhessenek.²⁰ Az e-mail cím és levelezési cím feltüntetésével a Fgytv. 17/C. § rendelkezéseinek megfelelően, a címzett számára lehetővé teszi a szolgáltató, hogy a feljük intézett adatok (panaszok, kérdések) változatlan formában megjeleníthetők legyenek célba érésüket követően.

Az Fgytv. 38. §-a szerint közérdekű igényérvényesítésben is eljárhat a hatóság, amennyiben a Fgytv. 45/A. § (1)–(3) bekezdésében meghatározott rendelkezések sérülnek. Az eljárást ellenőrzés előzi meg, ami irányulhat többek között az értékesítésre, a termék minőségére, összetételére, csomagolására, a termék árára, a panaszok intézésére, az egyenlő bánásmód követelményére, vagy a fogyasztói tájékoztatásra.²¹ Az első jogesetben például az árfeltüntetéssel, értékesítéssel nem volt semmi probléma, míg a másodikként bemutatottban a panaszkezelés törvény szerinti betartására szólította fel a vállalatot a hatóság.

Az NFH-t közérdekű keresetindításra is felhatalmazza az Fgytv. 39. §-a. Más eszköze is van azonban a fogyasztóvédelemnek, melyek elősegítik a törvények betartatását. Alapvetően két fő csoportja van a szankciórendszerének: kötelezés és bírság. A kötelezés olyan intézkedéseket²² foglal magába, mint például a jogsértő magatartás további folytatásának megtiltása, a feltárt hiányosságok pótlására kötelezés, határidő tűzésével a feltárt hibák, hiányosságok megszüntetésére-, helyreállítás, nyilatkozattételre-, vagy a panaszok megfelelő kezelésére

3. ábra az EZO tv. ügyfélszolgálati elérhetőségeinek feltüntetése

Forrás: <http://hu.esotv.tv/main/content?cid=support>

²⁰ Pázmándi, 2010: 57.

²¹ Fgytv. 45/A. § (3) bekezdés

²² Fgytv. 47. § (1) bekezdés

kötelezés, stb. Fogyasztóvédelmi bírságot is kiszabhat. A kiszabott bírság hatékonysága kapcsán azonban felvetődik a dilemma, hogy megszünteti vagy csak kezeli a problémát. Például a telejósádnál fellelhető megtévesztő tájékoztatásokkal szemben a fő cél, hogy azok többet ne jelenjenek meg a cég kommunikációjában. A jogalkalmazó szerint önmagában a bírság az ilyen jellegű problémáknál nem célravezető.

A jogsértések bizonyítása még egy olyan jóval objektívebb megítélésű esetben sem könnyű, mint az ésszerűségeen alapuló betelefonálós kvízzjátékok. Nehezítő tényezőként merül fel a bizonyítás követelménye. Az ezoterikus szolgáltatásoknál a tartalom tekintetében, mint például a jóslat beigazolódása, szinte lehetetlen a jelenlegi jogszabályi keretek között fogódzkodót találnia a hatóságnak. Ellenben a szolgáltatásokkal együtt járó más, vagy speciális tényezők már több lehetőséggel szolgálnak. Ilyen például a fogyasztó megtévesztésének felfedezése. Hogy milyen megtévesztésre gondolhatunk itt, például, mikor egy panaszos bejelentett egy sámánt, aki azt állította magáról, hogy a Boszorkány Szövetség tagja, akiről később bebizonyosodott, hogy valójában nem az²³. De szintén ide sorolhatjuk, ha valaki képzett jósnak tünteti fel magát, és állítja, hogy rendelkezik jós-, sámán-, vagy boszorkány képesítésű oklevéllel, viszont még sincs meg róla a hivatalos papírja. Ez már befolyásolhatja a fogyasztót, mikor arról dönt, igénybe veszi-e a szolgáltatást.

Végül a pergamenes szerencse-számos jogeset kapcsán, vagy a lottó számok megjósolása esetében felmerülhet bennünk a kérdés, hogy vajon az Fttv. mellékletének 16. pontja szerinti megatartás, *„Annak állítása, hogy az áru megkönnyíti a szerencsejátékokban való nyerést.”* bekövetkezik-e? A fogyasztóvédelmi hatóság munkatársai szerint e jogsértés megállapítása több tényezőtől függ. Egyrészt az erre utaló állításokat pontosan ismerni kell, valamint itt az is kérdéses, hogy a fogyasztó a szolgáltatásban, vagy inkább saját hitében csalódott-e.

3.1.2 Versenyjog – Gazdasági Versenyhivatal

Az emberek hiszékenységének kihasználása-e a telejósák szolgáltatásai? Tisztességtelennek számít-e a telejósolás? Mindazok számára, akik nem hisznek az okkultizmus tanaiban a jóslás annyit tesz, mintha egy jövőre vonatkozó fantáziáért kellene értékéhez nem mérhető árat fizetni. Ez a csoport nagyobb kört képez, mint az, amelyik hisz a jóslatokban, és olyan élethelyzetben van, amikor személyre szabottan is igénye merül fel a jóslatra. Az „immunis csoport” éppen ezért lát benne megtévesztést, és ad ennek a gondolatnak hangot is. Ezen felül figyelemfelkeltő az ilyen típusú műsorokból származó haszon is. Ez a profit

²³ Dr. Fülöp Zsuzsanna NFH főosztályvezető helyettese által megemlített valós eset

ügynevezett növekvő volumenhozadéku²⁴. A bevétel nagyobb arányban nő, mint a műsor gyártására fordított költségek. Papp-Váry-Koltai-Szalai (2011) ezt a műsортípust a legvitatottabb fajtának nevezi. Nem utolsó sorban ez is felhívhatja a közvélemény figyelmét. Viszont hogy tisztességtelennek lehessen nevezni, ahhoz a jogszabályokba foglalt elemek fennállásának kell teljesülnie, vagy éppen annak sérülnie.

A telejósláshoz hasonló műsorfajtaival, a betelefonálás kvízműsorokkal kapcsolatban már számos eljárásra sor került a Gazdasági Versenyhivatalnál (GVH). A call tv-s kvízzjátékokban a nézők megtévesztést láttak. A panaszok egy része a feladványok többértelműségére, és így megfejtetlenségére utaltak, tehát kifejezetten a tartalomra. Mások a betelefonálás módjában látták az elrejtett csavart. Ők úgy vélték, az adásba kerülés fordítottan arányos a feladat nehézségével. Kifogásolták még, hogy a megfejtés nem mindig hangzott el, és feltételezték, hogy a szerkesztőség keze is jócskán belejátszik a nyertes megtalálásában, azt nem bízzák teljesen a szerencsére. A GVH eljárást indított a bejelentések kapcsán, melyben mind a kvíz, mind a jósműsorok vizsgálat alá kerültek.

3.1.2.1 Tartalom érintetlenül hagyása - ösztönző módszerek

Feladvány és jóslat. A feladványoknál a játékos sok minden elcsúszhat, annak ellenére, hogy úgy érzi, már a zsebében a nyeremény. Ezt az egyik adásból vett feladvány érdekes adatai is tükrözik, melyben egy ábrán szereplő valamennyi számot kellett összeadni. A feladvány képernyőn való láthatóságának ideje: 90 perc, az elhangzott legkisebb tipp: -27, az elhangzott legnagyobb tipp: 327. A műsorba bekerült megfejtések száma: 532, míg a nyertesek száma: 0 volt. Ezeket azonban a hatóság úgymond nem érinthette.²⁵

Papp-Váry-Koltai-Szalai (2011: 55) szerzők érdekességképpen megemlítik, hogy a nézők átlagosan 5 percet töltenek el a képernyő előtt egy ilyen kaliberű adásnál. Ezt az 5 percet kell kihasználnia a műsorkészítőnek, hogy a távirányító helyett a telefont vegye kezébe. E célra számos módszert kifejlesztettek, sőt az egyes országok kultúráira is tekintettel voltak. Nálunk például a pénz, és a nyeremény sokkal buzditóbb, mint maga a játék öröme. A telejósdaáknál már nehezebb a telefonálás ösztönzése, mivel itt a pénz motiváló ereje kevesebb esetben vethető be. A vizsgálat tehát sokkal inkább ezekre az ösztönző módszerekre irányult, amely egyben lehetőséget kínálhatnak a műsorszolgáltató számára, hogy a fogyasztókat tisztességtelenül befolyásolják.

²⁴ Simanovszky-Czagány, 1999: 27

²⁵ Papp-Váry-Koltai-Szalai, 2011: 56

A 2007-ben indult átfogó ellenőrzés és eljárás a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (Tptv.) III. fejezetében foglalt szabályok, azaz a fogyasztói döntések tisztességtelen befolyásolását tiltó rendelkezések megsértését vélelmezte. A Tptv. 8. § (2) bekezdése kvázi felsorolja azokat a magatartásokat, amelyek különösen a fogyasztók megtévesztésének minősülnek. Ezek közül leginkább a c) pont fennállását vizsgálhatta a hatóság a műsorokkal kapcsolatban: „*az áru értékesítésével, forgalmazásával összefüggő, a fogyasztó döntését befolyásoló körülményekről – így különösen a forgalmazási módokról, a fizetési feltételekről, a kapcsolódó ajándékokról, az engedményekről, a nyerési esélyről – megtévesztésre alkalmas tájékoztatást adnak; ami kimondja, hogy tilos a fogyasztói megtévesztés*”. A Vj-183/2007/021 ügyszámú végzés indoklásában az olvasható, hogy a GVH eljárást indított, mivel észlelte, az egyes interaktív műsorok (pl. *Tele-jósda*) esetében, hogy a műsorba való bejutás feltételeiről (pl. a telefonhívás díja) a fogyasztók megtévesztésére alkalmas tájékoztatást tett közzé. Továbbá az egyes tájékoztatási elemek és azok összehatásai tisztességtelenül befolyásolják a fogyasztót. Mivel számos országos lefedettségű tv-csatornán sugározzák ezeket a műsorokat, így a közzétett tájékoztatás nagy számban érinti a fogyasztókat, ezért közérdek védelmében eljárást indított a hatóság.

2007-ben a hatóság 2 hónapos időszakban vetített adásait teljes mértékben vizsgálta más interaktív adásokkal egyidejűleg. Az eljárás alá vonták a *Tele-Jósda* és a *Más utakon* című műsorok adásait is. A háttér információs internetes oldalakon jogellenességet nem tapasztaltak. Elérhetőek voltak a információk a jósokról, és a műsor általános szerződési feltétele is. A korábbi határozatokban (Vj-14/2007, Vj-16/2007) a műsorkészítő átvette a vállalt kötelezettségeket. Ez a fajta önként teljesítés és a verseny védelméhez fűződő közérdek nem indokolta a GVH piaci folyamatokba való beavatkozását.

3.1.2.2 Új törvény: *Eltűnő kvízműsorok – virágzó jósműsorok*

A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlattal szembeni hatékonyabb fellépésben az Fttv. hozott eredményt. Az Fttv. 3. §-a a következőképpen fogalmazza meg a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatot:

„(2) *Tisztességtelen az a kereskedelmi gyakorlat,*

a) amelynek alkalmazása során a kereskedelmi gyakorlat megvalósítója nem az ésszerűen elvárható szintű szakismerettel, illetve nem a jóhiszeműség és tisztesség alapelveinek megfelelően elvárható gondossággal jár el (a továbbiakban: szakmai gondosság követelménye), és

b) amely érzékelhetően rontja azon fogyasztó lehetőségét az áruval kapcsolatos, a szükséges információk birtokában meghozott tájékozott döntésre, akivel kapcsolatban

alkalmazták, illetve akihez eljut, vagy aki a címzettje, és ezáltal a fogyasztót olyan ügyleti döntés meghozatalára készíti, amelyet egyébként nem hozott volna meg (a továbbiakban: a fogyasztói magatartás torzítása), vagy erre alkalmas.” Ennek megfelelően két nagy kategóriát különböztethetünk meg, mint tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat: a szakmai gondosság hiánya és a fogyasztó döntésének eltorzítása. Az ésszerűen elvárható szakismeret nehezen vizsgálható a telejósdaék esetében, egyrészt mert a jóslás megítélése sokkal inkább a hitben van, és a jósképességek is főképp a született „látnoki” képességen vannak, semmint a tanultakon. Másrészt nincs egy általánosságban elfogadható mérce, amellyel mérhetővé válna az ismeret. Alkalmazható lenne erre a jóstanfolyamon szerzett minősítés? A tanfolyam elvégzése nem kötelező. A beteljesült jóslatok száma megmutathatná? A jóslat pontatlansága nem mérhető, mivel az általában nem is egyértelmű.

A GVH és a médiahatóság bírságokkal, egyéb szankciókkal igyekeztek a szolgáltatót jogkövető magatartásra bírni. Ezen felül felkészítő előadásokat is tartottak a call tv-s műsorok készítésében közreműködő piaci szereplőknek, hogy azokat megfelelően készíthessék el az adásokat. A megtett intézkedésekre pedig úgy tűnik, reagálnak a piaci szereplők is. Mára már jócskán lecsökkent betelefonálás kvízműsorok száma. Ezen tendenciával ellentétben a telejósdaék még nem tűntek el teljesen a műsorprogramról.

3.1.2.3 Hol húzható meg az eljárási küszöb a telejósdaék esetében?

A telejósdaék burkolt érdekkényszerítő hatása később került a köztudatba. Az interaktív televíziós kvízzjátékoknál a nézőkből kiváltott reakciók a megfejthetlenségre, a bekerülés módjára stb. elég alapot biztosított, hogy a hatóság megkezdje a vizsgálatát. A telejósdaék ennél szűkebb fogyasztói réteget érintenek. Egy feladat megoldásában kihívást látó, és a könnyű pénzhez jutás vágya mindannyiunkban ott lakozó érzés. Az okkult nézetekben hívő, vagy arra fogékony emberek száma sokkal kevesebb, de még így is számottevő. A jósműsorok megjelenése előtti évben az Eurobarométer felmérése szerint a magyarok 31%²⁶ vallotta, hogy nem hisz Istenben, de hisz valamely felsőbbrendű erőben. Jelen esetben a pszichológiai tényezők sokkal fajsúlyosabbak. Egyes élethelyzeteikben tapasztalt pillanatnyi bizonytalanságukban egy könnyen elérhető, segítő szándékú jóslat, vagy kérdésekre vágyott válaszok vezérlik a szolgáltatást választókat. Éppen ezért került azonban a GVH prioritási körébe, ugyanis a címezett főként az idősebb korosztály, mely veszélyeztetett fogyasztói kör.

Egy másik kört figyelembe vevő társadalmi szenzorként tekinthető az eljárások megkezdésének, azok, akik a szolgáltatását észlelik ugyan, de nem használják. Ezek azok a

²⁶ Special Eurobarometer: Social values, Science and Technology (2005: 9)

fogyasztók, akik a szórakoztató műsorokat keresve kapcsolnak el pár perc után. Ebbe a körbe tartozó, de már jóval érintettebb csoportról beszélhetünk, akinek hozzátartozója, ismerőse használta/használja a szolgáltatást, és értékrendje szerint kihasználják annak hiszékenységet. Ezek a műsorok ráadásul, akár függőséget is okozhatnak.

Végül a témára irányuló figyelem felkeltése függhet még az újságíróktól is. *A hiszékenység vámszedői - Kit gazdagítanak a telejósdaók?* címmel a Heti Válasz 2011.08.31-én cikket közölt, melyben a telejósdaók szolgáltatásokat jó pénzért eladott „humbagnak” titulálja. Bár a cikkíró inkább az egy cégben összpontosuló tízmilliárdos haszonra csodálkozva találja kényesnek a témát, ugyanúgy kitűnik a véleményben a fogyasztók kiszolgáltatottsága is.

A csatornákon való elterjedése, így a széles körben való hozzáférés is indokolja a vizsgálatot. Az adásban vagy műsoridőben elérhető jószágok csupán töredék részei a szolgáltatás igénybevételének. A jövendőmondók, tisztánlátók, boszorkányok, vagy karmatisztítók a nap 24 órájában a rendelkezésünkre állnak. Hívhatjuk, küldhetünk e-mailt, sms-t, még webkamerán keresztül is elérhetjük őket. A tarifák elég változatos magasságokat ütnek meg. Félórás konzultációért 5000 Ft-ot (egy kérdés megválaszolását tartalmazza)²⁷, egy e-mailben kapott sorselemzésért 4000Ft-ot is elkérhetnek²⁸, privát chates jósláshoz pedig minimum 1,49 euró/perc, vagy akár 9,99 euró/percért juthatunk hozzá²⁹.

A GVH munkatársainak véleménye szerint a jóslás túlnyúlik a jog területén. A jóslástól, mint tevékenységtől az állam igyekszik tartózkodni. Azonban egyfajta problémás szolgáltatásként mégiscsak érzékelik, mivel pénz ellenében egy hiten alapuló, így nehezen értelmezhető, mérhető szolgáltatás adásvétele zajlik. A kialakult általános közvélemény ismételt ellenőrzést eszközölt ki a hatóság részéről, melynek eljárása még most is folyamatban van.³⁰ A 2007-ben lefolytatott vizsgálat során a Tptv. 8. §-ába foglalt fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat rövid ideig tartott, ezért nem indokolta a GVH beavatkozását a piaci folyamatokba. Láthatjuk ugyanakkor, hogy a betelefonálós műsorok speciális tulajdonságaira a Tptv. rendelkezései nem illeszkednek maradéktalanul. Ezt kiküszöbölve a hatóság a korábban folytatott ügyek kapcsán kötelezettségvállalásokat rendelt el. Azok teljesülését viszont folyamatosan ellenőrizni szükséges. Mellesleg azokat a betelefonálós kvízzjátékokra szabták, így nem alkalmazható teljes mértékben a jósműsorokra.

Egyfajta csökkenő tendenciát azonban a telejósdaók esetében is megfigyelhetünk. Korábban minden nap adásra kerülhettek 4-5 alkalommal, 35-90 perces műsoridővel. Azáltal, hogy

²⁷ Bella léleklátó jósnő internetes oldalán található díj: <http://bella.atw.hu/>

²⁸ Egy magát sorselemzőnek valló kártyajós oldalán található tarifa: <http://tarotkartyajoslas.5mp.eu>

²⁹ www.oranum.com

³⁰ GVH munkatársaival készült interjú során elhangzott tájékoztatás alapján

televíziós vásárlásnak minősítették, így meglévő jogszabály kiterjesztésével csökkenthetővé vált a műsoridejük (a folyamat bemutatását l.: Médiajog – Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság fejezetben). A Fttv. értelmébe vett tisztességtelen magatartás elkövetésének fennállása kapcsán indult vizsgálat azonban még mindig zajlik. A GVH munkatársai a problémát kétféle módon tartják kezelhetőnek: új szabályozás vagy jogalkalmazás által. Jelenleg a meglévő jogszabályi keretek között kezelik a felmerülő kérdéseket: a hiányosságokra figyelem felhívással, a szolgáltató jogszerű magatartásra kötelezésével, az agresszív kereskedelmi gyakorlat felmerülése esetén annak megszüntetésével, a jogszabályoknak megfelelő tájékoztatásra kötelezéssel reagálnak.

3.1.3 Médiajog – Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság

Az elektronikus hírközlési ágazat tisztességes, hatékony verseny kialakításának, vagy fenntartásának elősegítését, valamint a hírközlési tevékenységet végző szervezetek és személyek jogszabályoknak megfelelő magatartásának felügyeletét a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (továbbiakban NMHH) végzi a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (Mttv.) 109. § (5) bekezdése alapján. A hatóság folyamatosan foglalkozik és foglalkozott a telejósdaikkal már a megjelenésük pillanatától, tekintve, hogy a betelefonálós kvízműsorok utódjainak tekinthetők, melyeknél már számos észlelt hiányosságot fedeztek fel. A telejósda szintén magukra vonták a hatóság figyelmét a fogyasztóktól érkező panaszok nyomán. 2011-ben például 23 db³¹ panasz érkezett az emeltdíjas szolgáltatások tárgyában. Immáron több csatornán való megjelenésükkel (TV2, EZO TV, RTL Klub) megnövelték a hozzáférhetőségüket, így a fogyasztói körük kiszélesedett. Mindezen tényezők fokozott vizsgálatra ösztönözték a médiahatóságot.

Az NMHH jogelődje³², az Országos Rádió és Televízió Testület (ORTT) már 2006 óta számos határozatban kötelezte a műsorszolgáltatót a jogszerűtlen magatartások megszüntetésére, mivel burkolt reklámot fedezett fel az adásokban. A Testület 895/2007. (IV.11.) sz. határozatában a rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény (Rttv.) 10. § (5) bekezdésének megsértése miatt alkalmankénti 20.000 Ft bírság megfizetésére kötelezte a műsorszolgáltatót. E szakasz megtiltja a burkolt reklámok sugárzását, mivel a „Burkolt, illetve tudatosan nem észlelhető reklám nem közölhető.”³³ A 2006. november 18-án vetített „Más utakon”, és „Tele-jósda” című műsorszámok időtartama alatt, a képernyő felső részén

³¹ J/7331 2011. évi beszámolójában a kérelmek tárgy szerinti megoszlásának vizsgálata

³² Mttv. 123. § (1)

³³ Rttv. 10. § (5)

folyamatosan olvasható módon jelentek meg olyan információk, melyek kimerítették a burkolt reklám fogalmát³⁴:

1. egy külön álló műsorszám, vagy egy műsorszámon belüli tájékoztatás („A jóslás nem ér véget a műsorral. Az adás után is hívja kérdéseivel a jósainkat a 06-90-602-502-es számon! Bármikor bekerülhet. A jövő mindig sürgős!”³⁵);
2. semleges információ látszatát kelti;
3. így ösztönöz szolgáltatás vásárlására, vagy szolgáltatás igénybevételére, vagy bármely más üzleti magatartásra.

4. ábra A műsoron lévő jós dicséri kolléganőit, burkolt reklámot valósít meg

Forrás: Telejósda 06-90-602-602 műsor 2008.11.07. adása

A Testület 247/1997. (X. 30.) elvi döntésének 1.2. pontja értelmében a *semleges információ* az a közlés, amelyben gazdasági érdek jelenik meg az objektivitás látszatát keltve. Ez lehet bármilyen eszközzel: kép, hang, írás. A fentebb idézett jósműsorok alatt futó szöveggel a műsorszolgáltató érdeke jelent meg. A nézők tudtára adta, hogy az adás idején kívül is elérhető a szolgáltatás. A burkolt reklám, és a reklám két eltérő

kategória. A burkolt reklám tiltott, így közzététele szankciót vont maga után.³⁶

A bírság eredményességéről azonban az 1483/2007.(VI.27.) sz. határozatban foglaltak árulkodnak. A Testület 2006-ban hét alkalommal³⁷ tapasztalta a műsorszolgáltató részéről az Rttv. 10.§ (5) bekezdésének a megsértését, ezért határozataiban az Rttv. 112.§ (1) bekezdés a) pontjában foglalt eszközzel élve felhívta a műsorszolgáltatót a sérelmezett magatartás megszüntetésére. Ezt követően már³⁸ az Rttv. 112.§ (1) bekezdés e) pontja alapján bírságot szabott ki.³⁹ Mindezek ellenére később is több alkalommal elkövették ugyanazt a jogsértő magatartás, ezért a hatóság egy másik intézkedést, a műsorszolgáltatási jogosultság korlátozását rendelte el. A bekövetkezett jogsértés alkalmaihoz igazodva legkisebb mértékben 5 percre, majd

³⁴ az Rttv. 2. §-a értelmében

³⁵ A Telejósda 2006. november 18. adásából idézett szöveg

³⁶ BH2007. 396. határozata: A rádiózásról és televíziózásról szóló 1996. évi I. törvény (Rttv.) 2. §, 10. §, 112.§

³⁷ 654/I/2006. (III.22.), 831/2006. (IV.1), 2169/I/2006. (IX.27.) és 2537/2006. (XI.22.) számú határozataiban

³⁸ 2548/2006. (XI.22.), 895/2007. (IV.11.) és 1096/2007. (V.9) számú határozataiban

³⁹ 200.000-Ft, 100.000-Ft, valamint 300.000-Ft bírság megfizetésére kötelezte a műsorszolgáltatót

legsúlyosabb esetben 30 percre függesztette fel a műsorszolgáltatás gyakorlását.⁴⁰ Ez sem hozta meg azonban a várt eredményt. A fentebbi probléma kiküszöbölésére, a továbbra sem szűnő panaszok érkezésére, ugyanakkor a műsor iránt még mindig fennálló érdeklődésre való tekintettel megfigyelhető a médiahatóság oly módú erőfeszítése, hogy műsor sugárzási idejét és a nézőközönség körét szűkítse. Az NMHH tanácsa ezért úgy rendelkezett, hogy 2010. január 1-től megváltoztatja joggyakorlatát, és a jósműsorokra a televíziós vásárlás szabályait fogja alkalmazni⁴¹. Az Rttv. 2. §-a szerint: „22. *Televíziós vásárlás: az a reklám, amely árunak (beleértve az ingatlant is), szolgáltatásnak, jogoknak és kötelezettségeknek - a kereskedelmi elosztóval vagy szolgáltatóval való kapcsolatteremtés útján történő - értékesítésére vagy más módon történő igénybevétele tartalmaz közvetlen ajánlatot.*” Azzal, hogy a műsorba emeltdíjas telefonszámmal lehet közvetlenül bekerülni, ott ezoterikus szolgáltatás nyújtása zajlik, és maga a jóslás egy önálló gazdasági tevékenység, így a műsorszámban egyértelműen a gazdasági jelleg dominál a szórakoztató jelleggel szemben. Ezért mindhárom feltétel fenn áll ahhoz, hogy a jósműsorok televíziós vásárlásnak minősüljenek. A televíziós vásárlási műsorok vetítésére meghatározott időkorlát vonatkozik. Az Rttv. 16. § (3) bekezdése így rendelkezett: „*A televíziós vásárlási műsorablakok száma nem haladhatja meg a napi nyolcat. Teljes időtartamuk nem haladhatja meg a két órát.*” Ezt az időintervallumot tovább csökkentette az Mttv. 5. órával a 35. § (3) bekezdésének megfelelően: „*A televíziós vásárlási műsorablak közzétételére fordított műsoridő nem haladhatja meg a naptári naponként számított három órát[...]*”.

Mindezen intézkedések ellenében megfigyelhető az is, hogy a Médiahatóság sem kíván a telejósolás tartalmába beavatkozni. Nem azt vizsgálja, hogy az ígért jóslás valóban bekövetkezik-e, sem azt, hogy a jós helyesen vetette-e a kártyákat. Tulajdonképpen a beérkező panaszok sem arra vonatkoztak, hogy az ígért sorsfordulat, vagy a szerelmi kötés nem teljesült. Azok leggyakoribb okai nem voltak új keletűek, mivel már a betelefonálós kvízműsorok tekintetében is felmerültek, úgymint a játék menetének (például a vonalak telítettségéről vallott ellentétes információ: „nincs játékos” – mégis foglalt a vonal), vagy az adásba kerülés átláthatatlansága (sokszor nem egyértelmű, hogy sorsolással választanak a betelefonálók közül)⁴². A panaszosok ezért gyakran fordulnak pénzvisszatérítés érdekében is az el nem fogadott hívások kiszámlázása miatt. Az 1695/2007. (VII.18) sz. ORTT határozatának előzményei alapján azonban kiderült, hogy a panaszos által kifogásolt műsorban feltüntetésre került a hívás díja, és a műsorszolgáltató tájékoztatta a nézőket, hogy a hívás annak ellenére sem

⁴⁰ 2267/2007. (X.2), 239/2008. (I.30.), 757/2008. (IV. 29.) és 1330/2008. (VII.15.) számú határozatában 15, 5, 10 és 30 percre függesztett

⁴¹ Az 1712/2009. (VIII.26) sz. és az 1865/2009. (IX.30.) sz. határozatokban foglaltak szerint

⁴² 1695/2007. (VII. 18.) ORTT határozat végrehajtása érdekében lefolytatott elemzés alapján a telejósdlakra is érvényes panaszok nyomán leírt problémák (1063/2007 sz. előterjesztés)

ingyenes, ha azzal a hívó nem kerül be a műsorba. A fogyasztók sokszor nincsenek tudatában annak, hogy ez nem csak egyszerű szolgáltatáskérés, hanem egy játék, amiben nincs garantálva a műsorba való bekerülés. A jóslat nem egy biztosított szolgáltatás, hanem tulajdonképpen nyeremény.

Nem csak a panaszok, de a piacfelügyelet kapcsán is felmerült a fogyasztók tisztességtelen befolyásolása, sőt egy esetben még csalás büntetőjogi tényállása is felmerült. A Testület 2007-ben azzal bízta meg az Irodát, hogy az egyik panaszos bejelentése alapján vizsgálja meg, hogy valóban nem megfelelően történik-e a tájékoztatás a „*Mondd a jövőm!*” és a „*TELE-jósda*” című műsorokban⁴³. Az adásokhoz tartozó emeltdíjas telefonszámokon különböző üzeneteket hallhattunk, melyek közül számos adhatott okot a telefonáló megtévesztésére:

„Gratulálok! Csak egy hajszál választotta el, hogy most bekerüljön a stúdióba! Gyorsan hívja újra a 06-91-224-777-es telefonszámot, mert egészen biztos, hogy sikerülni fog!”

„Üdvözlöm! Én ugyan nem vagyok jó, most tudom, érzem, ha most azonnal újrahív, Ön lesz, aki bejut a stúdióba! Úgyhogy rajta, tárcsázza a 06-91-224-777-es telefonszámot! Gyorsan!”

Ezzel a csalás bűncselekményének gyanúja merült fel, ezért az ügyet az ORTT 1696/2007 (VII.18.) határozatával áttette a Budapesti Rendőr-főkapitánysághoz.⁴⁴

Ha ilyen súlyos mértékben ugyan nem, de a fogyasztók tisztességtelen befolyásolására alkalmas elemeket továbbra is észlelt a hatóság. Az NMHH törvényben előírt feladata, hogy felügyelje a médiapiac zavartalan működését,⁴⁵ és elősegítse a tisztességes és hatékony piaci versenyt, ezért vizsgálata során nagy hangsúlyt fektetett a betelefonálás műsorokra is. A vizsgálat célja, hogy átfogó és teljes legyen, így az adott terület valamennyi szolgáltatójára kiterjed. Azok műsorait folyamatosan figyeli, elemzi és értékeli. Minden évben piacfelügyeleti, általános hatósági felügyeleti és ellenőrzési terv készül, melynek megfelelően jár el a hatóság. A 2012. évi tervben a Telemedia Kft. által készített és népszerűvé vált televíziós interaktív játékok és jósműsorok szintén a vizsgálat tárgyát képezik, mivel a Hatóság a nézők kíváncsiságát kihasználó megtévesztés szándékát vélte felfedezni bennük. Mint ahogy a piacfelügyeleti tervben is szerepel: *„számos esetben kimutatható volt a befogadók megtévesztésének szándéka”*. A Médiatanács elemezte, elemzi a betelefonálás műsorszámok közzétételének gyakorlatát – a jósműsorok tekintetében különösen –, például hogy kellő pontossággal, körületekintéssel és részletességgel kerülnek-e ismertetésre azok az információk, melyek a szolgáltatás igénybevételére vonatkoznak.

⁴³ ORTT 13/07 (VI.27) számú belső határozat

⁴⁴ A feljelentés következményét nem sikerült kideríteni a kutatás során, de vélelmezhetően elutasításra került

⁴⁵ Mttv. 168. § (1) bekezdés

A médiahatóság tehát, önállóan folytatott gazdasági tevékenységként, televíziós vásárlásnak tekintve jár el a gyakorlatban a televízióműsorok esetében. A Médiahatóság egyrészt vizsgálja, hogy hatáskörébe tartozó, végrehajtandó jogszabályi rendelkezéseknek megfelelnek-e, és a jogsértő magatartás esetén beavatkozik. Törvényes eszközeivel élve célja, hogy a jogszabálysértő magatartást megszüntesse, melynek érdekében olyan szankcionális eszközei vannak, mint a bírság, vagy/és intézkedés. Másrészt a társadalmi jelzésekre reagálva, a közjó érdekében megfelelően cselekszik, amiért érzékelhetünk egy olyan szabályozási tendenciát is, amely a megfelelő keretek közé szorítja a betelefonálás műsorokat. Ugyanakkor a televíziós hittel kapcsolatos tartalmi elemeit tiszteletben tartja. Az interaktív betelefonálás játékokkal kapcsolatos Médiahatósági eljárás jelenleg is folyamatban van. A meglévő jogszabályok nem teremtenek megfelelő alapot, hogy az eszközeit kimerítő hatóság hatékony megoldást találjon az érzékelt problémákra.

3.2 Büntetőjog

„Az emberi kapzsiság és hiszékenység örök, s ez életben tartja, sőt hizlalja a vámszedőit is.” – írja Tóth Mihály.⁴⁶ Az okkult nézetekben nem hívő emberek szemében a jóslás átverésnek, a hiszékeny emberekből való pénz kicsalásának, csalásnak tűnik. Ennek oka, hogy a jogterminológiáját kevésbé ismerők körében a csalás fogalmában az „átverés”, „becsapás”, megtévesztő magatartás kulcsszerepet játszik.⁴⁷ Ez a gondolat még inkább megerősödött, mikor a televíziós műsorok egyre inkább elterjedtek a különböző műsorszolgáltató csatornákon. Hit nélkül az ezoterikus szolgáltatások csupán tudományosan alaptalan találgatásnak, haszontalan tárgyaknak tűnnek, melyekért értéküknél szinte már felháborító módon többet képesek elkérni. Ez a fajta magatartás nem véletlen a mai társadalmunkban. Az embereknek rossz tapasztalatuk vannak, mivel számtalan csalással találkoztak már a gazdasági morál hiánya miatt.⁴⁸ Kimagasló ügyességgel találják meg a gazdasági szereplők a joghézagokat. Felmerül a kérdés, vajon a jósműsorok kihasználják-e ezt a hitben való „vakon bízást”, hogy így csaljanak ki pénzt a „hiszékeny emberektől”?

A laikusok szemében a televíziós csalás látszatát kelti. Külső szemlélő (aki csak nézi, ahogyan egy másik személynek jósolnak) olyan gazdasági ügyletet lát, melyben egy nem létező szolgáltatást nyújtának emeltdíjas telefonhívás fizetése ellenében. Mintha ez az adásvételi szerződés egyoldalú lenne: a betelefonáló fizet és egy „értékkel nem bíró jóslatot kap”, vagyis pénze ellenében nem kap semmit. Így vélhetik benne felfedezni a jogellenes károkozást.

⁴⁶ Tóth, 2001: 3

⁴⁷ Madai, 2011: 10

⁴⁸ Tóth, 2001: 6

Beleesnek abba az általános felfogásba, hogy a csalás meghatározó elemeként a jogellenes károkozást tekintik.⁴⁹ A televízióműsorok szolgáltatásai ezen felül tévedésbe ejtésnek is érzékelhetők, hiszen azt a látszatot keltik, hogy a jövőt megjósolják, ami a nem hívók számára csak egy félrevezetés. Joggal érzik csalásnak a televízióslást? A hatályos Büntető Törvénykönyv 318. § (1) bekezdése értelmében „*Aki jogtalan haszonszerzés végett más tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart és ezzel kárt okoz, csalást követ el.*” Legalább négy feltételnek kell fennállnia, hogy a csalás tényállása megállja a helyét:

1. más tévedésbe ejtése
2. jogtalan haszonszerzés
3. az 1. és 2. pont közötti egyenes összefüggés
4. károkozás.

A csalást elkövető azzal a szándékkal ejt más tévedésbe, hogy attól pénzt csaljon ki, jogtalanul. Ennek következtében pedig a másik fél kárt szenved. Tegyük fel, hogy van egy ember, aki jósnak kiadva magát, fiktív névvel egy hirdetést tesz közzé. Abban meghatározott összeg számlájára történő utalással egy oldalas jóslatot kínál az őt megkereső személy elkövetkező éveiről. Azonban a pénz elutalása után nem küldi meg a jóslatot. Sőt, már a hirdetés feladásának pillanatától kezdve sem volt szándékában, hogy azt elküldje. Megvalósul a károkozás, mely még pusztán magánjogi kötelmet eredményezne: meg kell fizetni a kárt. A jósnak azonban eleve nem állt szándékában elküldeni a jóslatot, melyet már akkor tudott, mikor felkínálta szolgáltatását, például nem is állt szándékában megfogalmazni jóslatát. Azonban még ezt is igazolható módon szükséges bizonyítani, hogy megállja a helyét a csalás tényállása. A televízióslás esetében viszont a haszon nem jogtalan, hanem egyrészt a hívás díja, másrészt a kapott jóslat testesíti meg annak jogosultságát. A tévedésbe ejtés sem áll fenn, hiszen a hívás díja fel van tüntetve. A csalás törvényi tényállása nem teljesül a televízióslás esetében. Nem történik tehát bűncselekmény.

A kutatásom során egy megkérdezett ügyész a jósokat amolyan vásári mutatványosnak titulálta. Bár manapság már inkább a kereskedelmi tévécsatornákon jelennek meg, de egyfajta rituáléval körítve, ugyanúgy megpróbálják elkápráztatni látnoki képességeikkel az embereket. Mivel köztudomású tény hogy ez a képesség nem bizonyított, így elvárható, hogy azzal a fogyasztója is tisztában legyen. A jósok nem is vállalnak garanciát, hogy jóslataik teljesülnek. Az árak feltüntetésével a fogyasztó tudatosan vásárolja meg a szolgáltatást. Így a rendőrségre vagy az ügyészségre beérkezett feljelentések valószínűleg elutasításra kerülnének, és nem jutnának el a büntető-eljárásig.

Hasonlóan kevés az olyan ügy ezen a jogterületen is, melyben jós ellen, vagy más okkult szolgáltatással kapcsolatos bűncselekmény miatt tettek volna feljelentést. A megkérdezett ügyész

⁴⁹ Tóth, 2001: 7.

viszont meg tudott említeni egy ilyen esetet ügyei közül. Abban egy férfi magánnyomozó ellen tett feljelentést, melyben véleménye szerint, az ellopta és jogosulatlanul használta látnoki képességeit. Az ügyész elutasította a feljelentést bűncselekmény hiányában, azzal az indokolással, hogy a cselekmény nyilvánvalóan nem történhetett meg, azaz bűncselekmény se történt.

Egy másik oldalról vizsgálva a büntetőjog beavatkozásának a kérdését, egy általános jogelvet, az „ultima ratio”elvét kell figyelembe vennünk. A büntetőjog szankciórendszere a legsúlyosabb normasértésekre ad retorziót, ezért a társadalmi viszonyokba csak a legvégső esetben kerülhet sor rá, mikor más normák, erkölcsi vagy jogi szabályozások az adott társadalmi viszonyok rendezésére nem alkalmasak. Az Alkotmánybíróság a 30/1992. (V. 26.) határozatában a jogi felelősségrendszerébe illesztve a büntetőjog eszközeit, azokat a jogrendszer egészének zárkövére, *ultima ratio*-jára tekint. Felhívja a figyelmet, hogy valamely magatartás, például a telejósolás, vagy más ezoterikus szolgáltatás nyújtásának büntetendővé nyilvánítására, csak akkor kerülhet sor, ha teljes bizonyosságot nyert, hogy a beavatkozás feltétlenül szükséges és annak alkalmazása az adott magatartással okozott kárral arányos mértékű. A különböző életviszonyok, erkölcsi és jogi normák védelmére van szükség, valamint a magatartással az „ [Alaptörvényre] visszavezethető állami, társadalmi, gazdasági célok vagy értékek megóvása más módon nem lehetséges.”

Az ultima ratio elve alapján tehát az állam nem üldözheti sem azokat, akik hisznek az ezotériában, és kártyajóslást, karma tisztítást, vagy pénzenergiát kérnek, melyekért ellenszolgáltatást is fizetnek. Nem üldözheti a szolgáltató oldalt, sem a jósokat, tisztánlátókat, boszorkányokat, sem akik szintén hihetnek, vagy csupán kiszolgálhatják ezeket az igényeket. Az alapvető lelkiismeret és vallásszabadság jogát sértené az állam, ha tiltaná, üldözné az ezoterikus tanok híveit, tanítóit.⁵⁰

⁵⁰ Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Koordinációs és Belső Fejlesztési Főosztály Társadalmi Kapcsolatok Osztálya által 2009. április 22-én kiadott elektronikus levél alapján.

3.3 Polgári jog

A telejósolás önálló gazdasági tevékenység. A jósműsorok emeltdíjas telefonszámának tárcsázásakor szerződés jön létre a Szolgáltató és a Fogyasztó között⁵¹. A tömeges szerződéskötések miatt a Fogyasztó az általános szerződési feltételeket (továbbiakban: ÁSZF) elfogadja. A következő fejezet a jósműsorok ezzel kapcsolatos speciális és gyakran aggályos kérdéseit vizsgálom.

3.3.1 Sajátos általános szerződési feltételek (ÁSZF)

Általános szerződési feltételekkel gyakran találkozhatunk a szolgáltatások területén, melyek jellemzően hosszúak, és nehezen érthetőek, mivel a megismerésükre gyakran nem áll rendelkezésre a megfelelő idő (például banki szolgáltatás igénybevételekor). Érdekes viszont, hogy a telejósodák esetében nem ezzel a problémával találkozunk. Az ÁSZF-ekre vonatkozóan a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (Ptk.) tartalmaz előírásokat. A Ptk. 205/A. § (1) bekezdése határozza meg a fogalmat: *„Általános szerződési feltételnek minősül az a szerződési feltétel, amelyet az egyik fél több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatároz, és amelyet a felek egyedileg nem tárgyaltak meg.”* Bár a szerződést mindkét fél elfogadja, de azt csak az egyik fél határozza meg. A telejósóműsorok ÁSZF-einél aggályos, hogy azonos típusú műsorok, és műsorkészítők miatt azonos feltételeknek kellene következnie a szerződésekben is, azok mégis több verziója található meg az interneten. Szerepel bennük (a teljesség igénye nélkül) a szolgáltatás igénybevételének módja, a szolgáltatás bemutatása, a díja, rendelkezések hangfelvétel készítésére és annak felhasználására, információ a jósokról, egyes témákra vonatkozó külön kikötések, az ÁSZF elfogadása stb.

A telejósodák által használt ÁSZF-ek azonban sok vitatható részt tartalmaznak. Ilyen például a felelősségről való rendelkezés. A Szolgáltató ugyanis semmilyen felelősséget nem vállal a műsorban, vagy a telefonbeszélgetésben elhangzottakkal kapcsolatban. *„5. A Szolgáltató semmiféle felelősséget nem vállal a jósok által a Fogyasztókkal közölt jövőre vonatkozó kijelentések, tényállítások, tanácsok vagy egyéb információk tartalmáért.”*⁵². Sőt, a Fogyasztó saját felelőssége a kapott információk felhasználása is: *„A tanácsadó szakértelmének megítélése és a kapott információk felhasználása a Felhasználót terheli.”*⁵³.

Kiköti, hogy a Fogyasztó azzal a cselekedetével, hogy a szolgáltatást igénybe veszi, tehát tárcsáz, azzal egyidejűleg automatikusan elfogadja az ÁSZF-et. A legtöbben ennek ellenére nem

⁵¹ ESO Tv. ÁSZF 15. pont

⁵² ESO TV. ÁSZF 5. pont

⁵³ Asztro show ÁSZF (2) bekezdés

ismerik annak tartalmát. Kifejezett tájékoztatás köztelessége csak akkor terheli a Szolgáltatót, ha az ÁSZF-ben eltér a szokásos kereskedelmi gyakorlattól, a diszpozitív gyakorlattól, illetve ha a felek között alkalmazott korábbi kikötésektől eltérő rendelkezés szerepel.⁵⁴ A jóslással, egyéb ezoterikus szolgáltatással foglalkozó honlapok alsó részén feltüntetett ÁSZF-ét leginkább csak azok veszik észre, akik kifejezetten annak szándékával keresik. Ha a szolgáltatást használni szeretné, senki nem figyelmezteti arra, hogy elolvasta-e az általános szerződésben foglaltakat.

A jóslatok gyakorlatilag hitelüket veszítik a Szolgáltató teljes felelősségvárása eredményeképpen. Még egy hívó ember sem kér jóslatot olyantól, aki ily mértékben leszögezné, hogy egyrészt nem képes arra, hogy megmondja a jövőt (*„A Szolgáltató nem garantálja, hogy a Fogyasztó által kiválasztott jós képes arra, hogy a Fogyasztó által keresett információt vagy kért tájékoztatást nyújtsa.”*⁵⁵), vagy nincs látnoki képessége (*„Kizárólag a Fogyasztó felelőssége, hogy melyik jóst választja és hogy az illető jós rendelkezik-e a Fogyasztó igényeinek megfelelő képzettséggel, képességgel és tapasztalatokkal.”*⁵⁶), vagy jóslatai nem tartalmazzak igazságot, nem időszerűek, vagy nem megfelelőek (*„Szolgáltató nem felelős az elhangzottak igazságtartalmáért, pontosságáért, biztonságáért, időszerűségéért, minőségéért, megfelelőségéért, jogszerűségéért, valamint alkalmazhatóságáért.”*⁵⁷). A Szolgáltató, továbbá azt sem garantálja, hogy a telefonhívó egyáltalán bekerül a műsorba: *„A telefonhívás nem garantálja a kiválasztott jóshoz kapcsolást”*. Ráadásul ennek ellenére a hívás díja felszámításra kerül. *„A jóshoz nem kerülő hívások is számlázásra kerülnek”*⁵⁸.

Általánosan elmondható, hogy az ÁSZF-ek egyoldalúan határozzák meg a felek jogait és kötelezettségeit, tekintve, hogy csak a szolgáltatónak állapítanak meg jogokat, míg a fogyasztóra kizárólag kötelezettségek hárulnak. Ugyanakkor ezek a szerződési feltételek mégsem tekinthetők tisztességtelennek. A Ptk. 209. § (3) bekezdése szerint külön szabály határozhatja meg a tisztességtelennek minősíthető feltételeket. E felhatalmazás alapján született meg a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről szóló 18/1999. (II.5.) Korm. rendelet. A rendelkezéseket azonban egyik jóslással kapcsolatos ÁSZF sem szegi meg, mivel nem tartalmaz, például valamely feltétel értelmezésére egyoldalú kikötést, sem valamely kizárást a fogyasztói jogszabályban lefektetett igényérvényesítési lehetőségekből stb.

Ezekről függetlenül mégis aggályos kérdés, hogy egy gyakorlatilag hiten alapuló „lehetetlen szolgáltatásra” lehetséges-e szerződést kötni. Ezt a Szolgáltatók gyakorlatilag azzal kerülik ki, hogy a szerződés tárgya nem maga a jóslat, hanem a közvetítő szolgáltatás

⁵⁴ Fazekas, 2007: 146.

⁵⁵ ESO TV ÁSZF 10. pont

⁵⁶ ESO TV ÁSZF 8. pont

⁵⁷ Asztro Show (RTL) 2. pont

⁵⁸ ESO TV ÁSZF 2. pont

igénybevétele. Viszont, ezzel ellentmondásba van a hívás mögött lévő Fogyasztói célzat, ami feltételezi, hogy az ezoterikus szolgáltatást *megkapja*, és nem *megkaphatja* a hívással. A műsorba kapcsolás, sorsolással történik. A szerencsejátékokhoz hasonlítva: ahogy a szelvény megvétele nem garantálja a nyereményt, úgy a telefonhívás sem garantálja, hogy a hívó megkapja a kívánt jóslatot, vagy ezoterikus tanácsot.⁵⁹

3.3.2 Van-e, illetve lehetséges-e minőségvédelem a jóslatokra?

A minőségvédelem két jogérvényesítő intézménye a jótállás és a szavatosság. Ha szerződésszegés történik hibás teljesítés következménye miatt (például ha szolgáltatott dolog hibás, vagy nem felel meg az elvárásoknak), a fogyasztó érvényesítheti a két fenti garanciáját. A szolgáltatónak három szempontból kell helytállnia:

- objektív minőségi követelményeknek
- rendeltetésszerű használatra alkalmasságnak
- a jogosult szerződésben rögzített elvárásainak.

Az objektív felelősség célja, hogy a szolgáltatás megfeleljen annak az elfogadható általános követelményi szintnek, melyeket jogszabályok, szabványok meghatároznak. Mivel azonban semmilyen szabály nem vonatkozik a jósszolgáltatások minőségére, ezt a felelősséget nem lehet megalapozni. A termékalkalmassága szerint azt a termék leírásában foglaltaknak való megfelelés jelenti. A jóslat rendeltetése, hogy a jövőről információt szolgáltatson. Nem véletlenül nincs benne a biztos információ, mivel az úgy inkább előrejelzés lenne, illetve elveszíteni a jövő kifürkészhetetlen voltára tett kísérletet, és később esetleg megbizonyosodó rácsodálkozás érzését. De felvethető még a rendeltetésszerű használat a fogyasztó részéről is, aki szintén nem tudhatja, hogy a jóslat elmaradása nem-e az ő helytelen cselekedetei, vagy értelmezése kapcsán róható föl. Végül a jogosult elvárásainak való megfelelés eleve akkor releváns, ha azokat lefektették a szerződésben. Mint ahogy azt az ÁSZF-ek mutatják, a jóslatok igazságtartalma kapcsán semmilyen kötelezettség nem terheli a Szolgáltatót. Mellesleg nem létezik olyan általánosan elfogadott mérce sem, melynek meg kell felelnie a jósnak, tisztánlátónak, hogy végezhesse a foglalkozást.

Ismételten azt láthatjuk, hogy a jóslás tartalmára a jogszabályok nem relevánsak. Erre vonatkozólag jogok esetleg a szolgáltató kommunikációs csatornájának biztosítása kapcsán merülhet fel, például, ha a feltüntetett telefonszám téves, vagy annyira korlátozza az információáramlást a neki felróható zajjal, hogy a hívás célja is megghiúsul. Garancia tehát a

⁵⁹ A fentebb leírtak miatt, a hibás teljesítés lényegében szóba sem jöhet (Ptk. 305. § (1) bekezdés)

jóslatok megvalósulására, nem vállalható mivel a meglévő jogszabályok nem alkalmasak arra, hogy a jóslatok tekintetében alkalmazni lehessen őket. Mint ahogyan az orvosoktól sem várható el, hogy minden beteget meggyógyítsanak, úgy a jósoktól sem, hogy minden jóslatuk beteljesüljön. Az orvosoktól viszont elvárható, hogy képesítésének megfelelően tegyen meg mindent a páciens gyógyulása érdekében, azaz, hogy szakterületének szakmai szabályait ismerje és annak megfelelően járjon el. A jósok irányába nincs támasztva ilyen követelmény. Bár részt lehet venni jóstanfolyamokon, de az itt szerzett elismerés nem feltétele a jóslás végzésének, sem mércéje például a kártyavetésnek, a rontáslevétel technikájának, vagy a karma tisztításnak, ezek ugyanis inkább a meglévő képességeken nyugszanak, így megítélésük is szubjektív.

3.4 Alkotmányjog – a lelkiismeret szabadsága

A jóslás jogi megközelíthetőségének legnagyobb nehézségét a hitben való megalapozottsága okozza. Olyan okkult szellemi irányzat, amelyben a tapasztalatokon, és világi dimenziókon túli világba, és a jövő érzékelésének képességébe vetett hit jelenik meg. Mivel az emberi természet alapvető tulajdonsága a kíváncsiság, és a jövő kiismerése utáni vágyakozás, így a fentebbi módon való szükséglet kielégítése nagyon csábító. Sokan hiszik, hogy a tapasztalati világon túl is vannak dimenziók, és ezeket meg lehet ismerni. Mivel ennek bizonyítása nem lehetséges, marad az abba vetett hit. Ezért nem lehet hátrányban részesíteni ezt az okkult irányzatot sem a többi hit, vagy vallási irányzatokhoz képest annak kikerülése nélkül, hogy sérülne a lelkiismereti és vallásszabadság alapvető jogintézménye.

Ebben a részben az állam beavatkozásának az egyik legletisztultabb irányát figyelhetjük meg. Ugyanakkor határvonalakat itt is tudunk körvonalazni. A társadalmi megítélés viszont valamelyest mégiscsak bonyolítja a kérdést, mely egyben kényesebbé is teszi a témát.

Mind az Alkotmánynak, mind az Alaptörvénynek egyik alapkövét képezte/képezi a gondolat, lelkiismeret és vallásszabadság:

Jogszabály	A Magyar Köztársaság Alkotmánya 1949. évi XX. törvény	Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
A gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadsághoz való jog	60. § (1) „A Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságára.”	VII. cikk „(1) Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához.”
A jog megnyilvánulása	60. § (2) „Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más lelkiismereti meggyőződés szabad megválasztását vagy elfogadását, és azt a szabadságot, hogy vallását és meggyőződését mindenki vallásos cselekmények,	VII. cikk (1) „[...] Ez a jog magában foglalja a vallás vagy más meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását és azt a szabadságot, hogy vallását

	<i>szertartások végzése útján vagy egyéb módon akár egyénileg, akár másokkal együttesen nyilvánosan vagy magánkörben kinyilváníthassa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolhassa vagy taníthassa.”</i>	<i>vagy más meggyőződését mindenki vallásos cselekmények, szertartások végzése útján vagy egyéb módon, akár egyénileg, akár másokkal együttesen, nyilvánosan vagy a magánéletben kinyilvánítsa vagy kinyilvánítását mellőzze, gyakorolja vagy tanítsa.”</i>
Állam és egyház elválasztása	<i>60. § (3) „A Magyar Köztársaságban az egyház az államtól elválasztva működik.”</i>	<i>VII. cikk (2) „Az állam és az egyházak különváltan működnek. Az egyházak önállóak. Az állam a közösségi célok érdekében együttműködik az egyházakkal.”</i>

Az Alkotmány 60. § (1)–(3) bekezdését az 1989. évi XXXI. törvény állapította meg, mely az Alaptörvény elfogadásáig változatlanul hatályos volt. E törvény indokolásában megfogalmazásra került a gondolat, lelkiismereti és vallásszabadság értelmezése. Kijelentette, hogy ezen jog szerint mindenki szabadon követheti személyes meggyőződését, legyen az ateista vagy hívő. Ha pedig hívő, akkor választott vallása szerint szabadon követheti annak előírásait, gyakorolhatja, taníthatja, és ki is nyilváníthatja nem csak magánkörben, de nyilvánosan is.⁶⁰ Olyan széleskörű alapszabadság, melyben mindenki megválaszthatja, és gyakorolhatja hitét, mindaddig, amíg más jogát azzal nem sérti. A sértésben nem számít bele mások meggyőződésének megfelelő módon történő bírálata sem. Ezért van tehát ugyan olyan joguk az embereknek kinyilvánítani a jóslatok megalapozatlanságát, vagy véleményük szerinti a jósképességek lehetetlen létét.

Az Alkotmánybíróság a lelkiismereti és vallásszabadsághoz való alapjogot három fő részjog egészéként értelmezi:

- a vallás, vagy más lelkiismereti meggyőződés szabad megválasztása vagy elfogadása: megválaszthatja mely világnézetet vallja, mely felekezethez csatlakozik.
- vallásának és meggyőződésének szabad gyakorlása: vallási cselekmények, szertartások elvégzése, vasárnapi imádság, szertartáshely építés stb.
- egyénileg vagy másokkal együtt nyilvánosan gyakorolhassa: például taníthassa, nézeteit szabadon terjeszthesse stb.

Hogy mennyire fontos ennek a jognak a sérthetatlensége, az is mutatja, hogy az egyben a személyiség szabad kibontakozásához való jog érvényesülésének feltétele is.⁶¹

⁶⁰ Az Alkotmány módosításáról 1989. évi XXXI. törvény indoklása

⁶¹ 4/1993. (II. 12.) AB határozat

A másik kiemelendő jogi szabályozás, egyben szerződés is, az állam „nem beavatkozására” a hittel kapcsolatos kérdésekben, hogy az Alkotmány és az Alaptörvény is explicit kimondja, hogy *az állam és az egyházak különváltan működnek*⁶² Ez a kötelesség az állam számára egy passzív és egy aktív feladatot is igényel. 32/2010. (III. 25.) AB határozatban az Alkotmánybíróság kimondja, az állam alkotmányos kötelessége, hogy az egyéni meggyőződés szabad és tudatos kialakítására a lehetőségét biztosítson.⁶³ Az okkult irányzatok esetében ennek megfelelően elérhetővé kell tennie az alternatív magatartásokat is, vagy legalább a telejósdiak esetében semleges maradni.

⁶² Alaptörvény VII. cikk (2) bekezdés

⁶³ 4/1993. (II. 12.) AB határozat

4 ÖSSZEFOGLALÓ

4.1 A központi kérdés

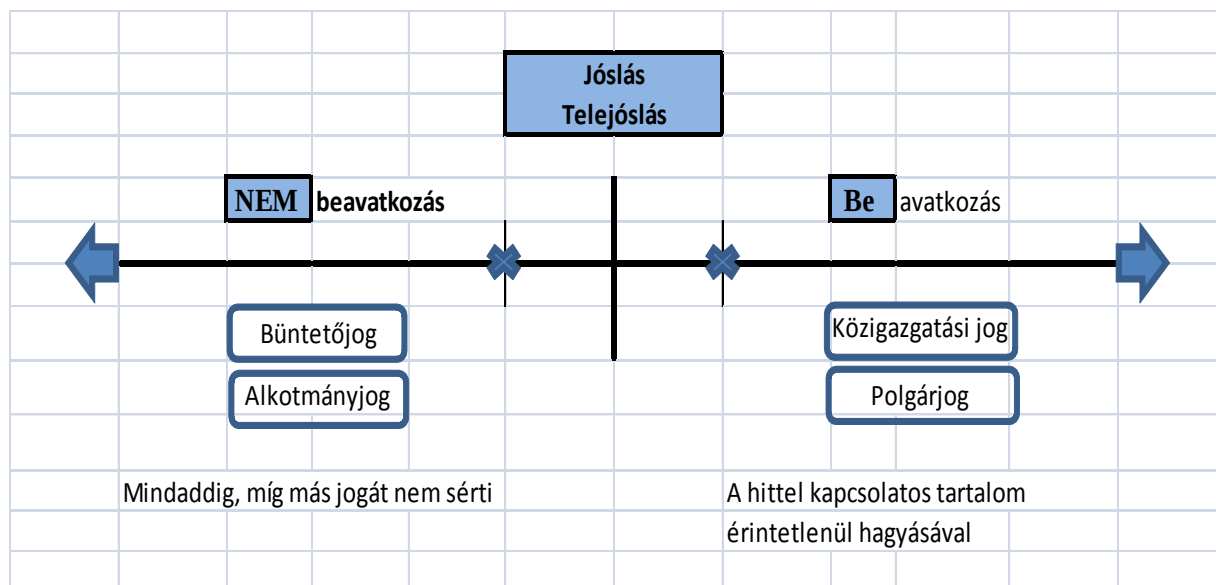
A telejósok virágzását éljük. Egyre több csatornán jelennek meg a jósok, tisztánlátók, ezoterikus doktorok. Bár a műsorszám nézettsége alacsony, mégis az emeltdíjas szolgáltatásból jelentős bevétele származik a műsorszolgáltatónak. Társadalmi fogadtatása szélsőségesen megosztja a fogyasztókat. Egyesek csalást látnak benne, mely kihasználja az emberek hiszékenységét. Mások lelki segítségnek, iránymutatásnak, pszichológiai szükségleteik megfizethető kielégítésének tekintik. Viszont, mindkét oldaltól érkezik még a mai napig is panasz a hatóságokhoz. Az eddigi műsoroktól eltérően a jósműsorok szolgáltatásai nem merülnek ki egyszerű kereskedelmi tevékenységben. Olyan szolgáltatásról van szó, amely egyfajta okkult irányzat *hitén alapszik*, mely hisz a tapasztalatokon túli világ dimenzióiban, értelmet keres, és talál az empíria útját megközelíthetetlen jelenségekben. A fogyasztó hiszi, hogy a jósképeség egy olyan „áldás”, mely segítségével a jós képes nem logikai úton kikövetkeztetve felismerni, közvetlenül érzékelni a jövőt. Míg e képesség egy zárt csoport (jósok, tisztánlátók, boszorkányok) adottsága, addig a jövő megismerése iránt érzett ösztönös vágy mindenkinben lakozik, ezért a jóslás képes volt egy ellenszolgáltatás fejében nyújtható szolgáltatássá válni. Az említett társadalmi megosztottság, a széles körben elterjedt jósműsorok, és azokkal együtt járó panaszok megjelenése, a hatóságokat egy újszerű problémával is szembeállította. Ezért szükséges feltenni tehát a kérdést: *Vajon be kell-e avatkoznia a jognak az okkultizmus területére?* Az ő feladata-e, és ha igen, hogyan tudná megvédeni a „hiszékeny fogyasztókat”?

4.2 A jósműsorokról alkotott komplex kép

A különböző jogágak/jogterületek vizsgálata során kirajzolódott, hogy azoknál milyen értelmezésében jelenik meg a telejósok. A fogyasztóvédelmi jog, „lehetetlen szolgáltatásnak” tekinti. Ha bebizonyosodik a fogyasztók megtévesztése, abban az esetben, fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatnak minősül. A médiajog szemében televíziós vásárlás. A polgári jog kapcsolatában az általános szerződési feltételek, és a „garanciák” hiányosságai miatt releváns. Az alkotmányjog szerint a jóslást, mint okkultista irányzatot a lelkiismereti és vallásszabadság alapvető szabadságjogának érvényesülése érdekében bárki hiheti, gyakorolhatja, terjesztheti. Míg a büntetőjog a csalás tényállásának meg nem valósulása

miatt, passzív szemlélője csak a jósműsoroknak. Ezeknek megfelelően az 5. sz. ábra szerint alakul a jogterületek beavatkozásának kérdése.

5. ábra Jogágak szerinti beavatkozás

Forrás: saját készítésű ábra

Az ábrán láthatjuk, hogy a jóslás tartalmába, mint hitbe, vallási nézetbe, a beavatkozástól minden jogterület tartózkodik, tiszteletben tartva ezt az alkotmányos szabadságjogot. Az államtól passzivitás várható el e területen belül, ezért nem lehet például megtiltani a telejósda sugárzását. Az állam nem döntheti el a fogyasztó helyett, hogy hinnie kell a jósműsorokban hallottaknak, vagy sem. Az ábrán tehát úgy kerültek feltüntetésre a jogágak, hogy a tartalom túlmutató telejóslassal kapcsolatos egyéb körülményekbe, a meglévő jogszabályi kereteken belül beavatkozását mutatnak-e, vagy sem.

A tartózkodó oldalon helyezhetjük el az alkotmányjogot és a büntetőjogot. Az Alaptörvény VII. cikk (1) bekezdése kimondja: „*Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságához.*” Ezen alapjog három fő részjog érvényesülésére (a vallás, vagy más lelkiismereti meggyőződés szabad megválasztása vagy elfogadása; vallás és meggyőződés szabad gyakorlása; egyénileg vagy másokkal együtt nyilvános gyakorlása) tekintettel, az alkotmányjog értelmezésében az államnak nem szabad beavatkoznia ezekbe a folyamatokba, amíg más jogát nem sértik.

A telejósda műsorokban zajló tevékenységet nem tekintjük csalásnak, ugyanis a csalás törvényi tényállása nem teljesül. Nem áll fenn a jogtalan haszonszerzés szándékával tévedésbe ejtés. Ha egy ilyen eset a hatóságok elé kerülne, valószínűleg el sem jutna a büntető-eljárás megindításáig. Figyelembe véve az „ultima ratio” elvét, a felmerülő jogellenesség mértéke sem

ütné meg azt a súlyossági mércét, mely indokoltá tenné a büntetőjogi szankciórendszer retorzióit.

A telejósákkal kapcsolatos beavatkozás másik oldalát vizsgálva a következőket állapíthatjuk meg. A közigazgatási jog az Alaptörvénynek való megfeleltetése érdekében a nyújtott szolgáltatás hittel kapcsolatos aspektusaiba nem avatkozik be, így annak tartalmi része érintetlen marad. Azonban a jóslás a kereskedelemmel és a médiával összefonódva egy olyan speciális jelenséget eredményezett, mely folyamatokba az érintett hatóságoknak hatásköri kötelességük fellépni, ha szabálysértést tapasztalnak.

A Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság a fogyasztói jogok érvényesülése érdekében ha nem is sok esetben, de járt el ezoterikus szolgáltatások kapcsán (a dolgozatban bemutatott két példa esete: Baranya megyei jós ígért sorsfordulatának elmaradása, spirituális pergamenek esete). Az eljárás megindításához azonban az „átlagos fogyasztó” fogalmából kell kiindulnia, mely jelen esetben nehézségekbe ütközik (a szolgáltatás igénybevételére megszülető döntés alapja inkább hit, mint egyéb befolyásoló tényező). A hatóság a meglévő jogszabályok tekintetében vizsgálja, hogy a cselekmény sért-e jogszabályt, vagy történik-e mulasztás (például árfeltüntetés hiánya, tájékoztatás elmaradása, vagy annak valótlán tartalma).

A Gazdasági Versenyhivatal a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlattal szemben lépnek fel. A korábbi betelefonálós kvízműsorok megtévesztései elleni fellépés tanulságai és az NFH, valamint az NMHH-től érkező ügyek is arra indította a hatóságot, hogy átfogó vizsgálatot folytasson le a jósműsorok tekintetében, ami még jelenleg is zajlik. A meglévő jogszabályi keretek között továbbra is folytatódik például a szolgáltató jogszerű magatartásra kötelezése, az agresszív kereskedelmi gyakorlat felmerülésekor annak megszüntetése, és a jogszabályoknak megfelelő tájékoztatás.

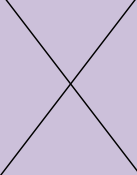
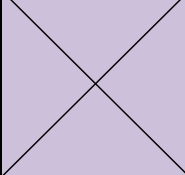
Már a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság jogelődje, az ORTT is foglalkozott a jósműsorokkal, ugyanis számos adásban burkolt reklám sugárzását állapította meg. Később a Médiatanács televíziós vásárlásnak minősítette, mivel az emeldíjas telefonszámmal érhető el, önálló gazdasági tevékenységet folytat, és egyértelműen a gazdasági jelleg dominál a szórakoztatás helyett. Jelenleg azonban még mindig folyik a jósműsorok ellenőrzése, tekintettel arra, hogy a Hatóság 2012. évi általános piacfelügyeleti terve szerint külön figyelmet szentel a betelefonálós műsorok – így a telejósák – vizsgálatára is, mivel megtévesztő szándék merült fel velük kapcsolatban.

A polgári jog tekintetében a szolgáltatás igénybevétele és az érte fizetendő pénzösszeg a Szolgáltató és Fogyasztó közötti szerződésre fókuszál. Ennek tömegessége miatt az Általános Szerződési Feltételek használata terjedt el. Több jósműsor ÁSZF-ét vizsgálva sem merült fel,

hogy az abban szereplő feltételeket tisztességtelennek lehetne tekinteni, noha ettől függetlenül aggályos annak egyoldalúsága, megismertetése a fogyasztókkal, és a szolgáltató mindennemű felelősségének hiánya. Így a minőségre vonatkozó garanciális feltételek sem lehetségesek.

A jogágakhoz tartozó legfontosabb megállapításokat a következő táblázatban foglaltam össze:

6. ábra Összefoglaló táblázat

	Beavatkozás				Tartózkodás	
Megnevezés	Közigazgatási jog			Polgári jog	Büntetőjog	Alkotmányjog
	Fogyasztóvédelemi jog	Versenyjog	Médiajog			
Értelmezés	Lehetetlen szolgáltatás	Önálló gazdasági tevékenység	Televíziós vásárlás	ÁSZF tárgyaként nyújtott szolgáltatás	Nem csalás	Alapvető szabadságjog
Beavatkozási határ	Panaszok, tisztességtelen fogyasztói befolyásolás meglévő jogszabály valamelyikében jogot sért			Általános szerződési feltételekre vonatkozó szabályok, jótállás, szavatosság	Mindaddig nem avatkozik be, míg más jogát nem sérti (ide értendő a bűncselekmény elkövetése is)	
		Veszélyeztetett fogyasztói kör				
	Helytelen árfeltűntetés, panaszkezelés, ügyfélszolgálat	Széles körben elérhető, növekvő volumenhezadékú haszon, más call tv-és műsorokkal kapcsolatos problémák, agresszív kereskedelmi gyakorlat felmerülésének lehetősége	Piacfelügyelet során tapasztalt visszásságok, korábbi burkolt reklám, vállalt kötelezettségek			
Jogszabály	Fgytv., Fttv.	Fttv., Tptv.	Mttv., Rttv.	Ptk.	Btk.	Alkotmány, Alaptörvény
Joggyakorlat / bemutatott jogeset	pergamen esete (panaszkezelés elmulasztása), jós ellenőrzése (talizmán eladása kapcsán), Boszorkány Szövetségi Tagság	Tele-jósda, Más utakon című műsor ellenőrzése(a betelefonálós kvízműsorokkal együtt), tisztességtelen fogyasztói befolyásolás	burkolt reklám; egy fogyasztó megtevésztésének felmerülése kapcsán áttétel a rendőrséghez	Több jósműsor ÁSZF-ének összehasonlításával megállapíthatók aggályok	Az ügyészség valószínűleg elutasításra kerülnének, látnoki képesség ellopásának elutasítása	A lelkiismeret és vallásszabadsághoz való jog részjogosultságai
Alkalmazott eszközök	Kötelezés, bírság, intézkedések			Jogorvoslat		
	Közérdekű igényérvényesítés, közérdekű keresetindítás	Műsoridő csökkentése, fogyasztók körének szűkítése	Joggyakorlat megváltoztatása; jogszabályi kiterjesztés			
Probléma	A jogszabálysértés felfedezésének, és bizonyításának nehézségei, fogyasztói megtevésztés, a meglévő jogszabályok nem illeszkednek kellő mértékben, átlag fogyasztóból való kiindulás, a műsor menetének átláthatatlansága; kellő pontossággal, körültekintéssel, és részletességgel kerülnek-e ismertetésre azok az információk, melyek a szolgáltatás igénybevételére vonatkoznak			Nincs termékfelelősség, nem alkalmazható garancia, mert nincs azt megalapozó jogszabály	A csalással kapcsolatos laikusok körében elterjed fogalomzavar	Véleménynyilvánítás szabadsága (szélsőségek)

Forrás: Saját készítésű táblázat

4.3 A hatóságok által alkalmazott jelenlegi jogi eszközök

Abban az esetben, mikor a jóslás gazdasági tevékenység során történik (telejósda emeldíjas szolgáltatásai), a hatóságoknak be kell avatkozniuk, ha a fennálló jogszabályok

valamelyikét megsérti. A sérelmes helyzet megszüntetésére, illetve szankcionálására a hatóságoknak alapvetően két fő kategóriára bontható eszközük van: a kötelezés és a bírság. A kötelezés olyan intézkedéseket foglal magába, mint például a jogsértő magatartás további folytatásának megtiltása, a feltárt hiányosságok pótlására kötelezés, határidő tűzésével a feltárt hibák, hiányosságok megszüntetésére, helyreállításra, nyilatkozattételre, vagy a panaszok megfelelő kezelésére kötelezés, stb. Másik fő eszközük a bírság kiszabása. Az önmagában kiszabott bírság hatékonysága azonban kérdéses, mivel sokszor nem szünteti meg a problémát. A bírságok nagysága tekintetében változóak a szabályozások, a felső határ azonban a vállalkozás bevételeihez igazodik. A ténylegesen megállapított összegek viszont inkább az alsó értékhez vannak közelebb, mely nem elég célravezető.

Viszont a hatóság bármely lépése előtt meg kell találni a jogszabálysértést, és bizonyítani is szükséges, mivel a hatóság kizárólag jogerősen megállapított jogsértések esetében indíthat eljárást. Ez számos problémát vet föl, mivel még jóval objektívebb megítélésű esetekben sem könnyű a hitelt érdemlő bizonyítás. Az interaktív játékok esetében nincs olyan szabályozás, mely külön erre a specifikus esetekre illene, ezért a meglévő jogszabályi keretek között kell értelmezni.

4.4 Javasolt megoldások

A telejósítás egy olyan speciális szolgáltatás, mely egyrészt pszichológiai szükségletet elégít ki, másrészt a hit nagymértékben belejátszik a szolgáltatás igénybevételének döntésekor. Önálló gazdasági tevékenység is, ezért a hatóságnak, ha a tartalomban nem is, de a kereskedelmi részében meg kell tennie a hatáskörében előírt köteleességeket a jogszabályi keretek között.

Jelenleg már alkalmazott eszközök tekintetében is találunk olyat, mely sikeresen előremozdította a probléma kiküszöbölését. Ilyen volt például, mikor az ORTT állásfoglalásával televíziós vásárlásnak minősítette a telejósdákat. Így más jogszabályi rendelkezés alá esett, mellyel csökkenthetővé vált műsoridejük.

Alternatív megoldásként az NMHH-nál felmerült, hogy a műsort az Mttv. 9. §-a szerint a gyermekek és kiskorúak védelme érdekében besorolja az Mttv. 9. § (5) bekezdése értelmében a 16 éven aluliak számára nem ajánlott kategóriába. Ebbe a besorolásba azok a műsorszámok kerülnek, melyek a gyermekek fizikai, szellemi vagy erkölcsi fejlődésének kedvezőtlen befolyásolására lehetnek alkalmasak. A telejószműsoroknál például fennáll annak a veszélye, hogy a gyermekkel elhitethetik, a felmerülő problémáikra külső segítséghez kell fordulniuk. Azonban e jelzés megalapozatlan lenne, mivel a nézettségi statisztikákban nem mutatkozik, még csekély számú 16 éven aluli nézői csoport sem.

Ha bebizonyosodna, hogy ténylegesen egy lelki szükséglet, és hasznos pszichológiai segítséget nyújt, akkor létre lehetne hozni a különböző jogintézményeit is. Tananyagba lefektetni, mely elengedhetetlen tudnivalókat szükséges a jósnak elsajátítania, milyen vizsgákat kötelező teljesítenie a képzettség megszerzéséhez. A pszichológusi vagy orvosi kamara mintájára létrehozni egy olyan testületet, mely figyelemmel kísérné a jósok szakmai munkáját, felügyelné erkölcsi és etikai tevékenységét. Megfelelő jogosítványai birtokában felelősségre tudná vonni a vétséget elkövetőket.

A leghatékonyabb eszköznek azonban a fogyasztói és műsorkészítői tájékoztatás bizonyulna. Kulcsfontosságú, hogy a fogyasztó tudatos magatartással vegyen részt a gazdasági folyamatokba⁶⁴, még ha annak tárgya vallási nézeteken is alapszik. A közösségi és magyar fogyasztóvédelmi programok középpontjában a tudatos fogyasztói magatartásra történő nevelés áll. A Thierry Brougoigne nevével jelzett irányzat szerint a fogyasztóvédelemnek a passzivitásra készítő „védelem” helyett, a fogyasztók „támogatására” kellene helyezni a hangsúlyt.⁶⁵ Ennek eszközei az oktatás és tájékoztatás. Több csatornán keresztül kell történnie az információáramlásnak, hogy a fogyasztó számára megfelelő mennyiségben és plurálisan álljon a rendelkezésére. Eddig is elterjed gyakorlat volt, hogy különböző előadásokat tartottak a szakemberek például rendezvényeken. Szórólapokon, nyomtatott kiadványokon tájékoztatták a legfontosabb tudnivalókról a fogyasztót. A televíziós platformnál maradvá pedig különböző spotokkal lehetne feltűntetni a szolgáltatás veszélyeit (mely javaslatra más sor került a ORTT-nél 2007-ben)⁶⁶. A fogyasztói érdekvédelmi szervezeteknek is fontos szerep jutna, hogy különböző fórumokon felhívják a fogyasztók figyelmét. A műsorszolgáltatókat aktívabb konzultációval és együttműködéssel lehetne bevonni, hogy pontosabb információkkal segítsék a nézők tájékozottságának fejlődését. Így lenne megvalósítható a többszintű tájékoztatás.

Ennél tovább nem érdemes beavatkozni a jognak erre a területre. A jósműsorok nem sértik a szabad döntés lehetőségét, nem tudják rákényszeríteni a nézőt, hogy tárcsázza az emeltdíjas telefonszámot. Bár a műsorvezetők, vagy a jósok igyekeznek meggyőzni, hogy a fogyasztót kilépjen a néző szerepének passzivitásából, az mégsem minősül támadásnak, csupán a hallgató befolyásolásának. Márpedig számos más motiváló erő is befolyásolja döntéseinket. A fogyasztónak nem feltétel nélkül, nem vakon kell engedelmeskednie a telejósok invitáló felhívásainak.⁶⁷ A jogalkotó és jogalkalmazó tegyen bármit is, a fogyasztót saját magától nem tudja megvédeni.

⁶⁴ Fazekas, 2007: 60.

⁶⁵ Uo. 71.

⁶⁶ ORTT 1695/2007. (VII. 18.) számú határozata alapján

⁶⁷ Madai, 2011: 62.

FELHASZNÁLT ÉS HIVATKOZOTT IRODALOM

Britannica Hungarica (1904)
Budapest, Magyar Világ Kiadó

Fazekas Judit (2007): Fogasztóvédelmi jog
Budapest, Komplex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató

Kis Norbet (szerk.) (2008): *Magyar büntetőjog tankönyve II. Különös rész*
Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó

Koltai Andrea (2010) :InterActivity
in: Médiakutató http://www.mediakutato.hu/cikk/2010_03_osz/02_televizio_interaktiv/

Koltai András-Szalay Gergely (2011): A betelefonálás játékok (call TV) tündöklése és bukása
in: Fogasztóvédelmi szemle 2011/5. 53–59. pp.

Magyar Nagylexikon 14.kötet pp.181.
Budapest, Magyar Nagylexikon Kiadó

Mádai Sándor (2011): A csalás büntetőjogi értékelése
Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó

Nagy Ferenc (szerk) (2009): *A magyar büntetőjog különös része*
Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó

Paulinyi Tamás: *PSZI-LEXIKON A-tól Z-ig*
In: <http://www.parapszichologia.hu/index.html?scw=1024&sch=560&page=K0203-001>

Pázmándy Kinga (szerk.) (2010): Magyar fogyasztóvédelmi és reklámjog
Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó

Szabó Judit (2008): Az ezotéria kézikönyve
Budapest, Szerzői Magánkiadás

Tóth Mihály (2001): A csalás formáinak és büntetőjogi értékelésének változásai
in: Bűnügyi Szemle 2001/4-5. 3–16.pp.

JOGSZABÁLYOK JEGYZÉSEKE

1949. évi XX. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányáról

1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1996. évi I. törvény a rádiózásról és televíziózásról

1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról

1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről

2008. évi XLVII. törvény a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról

2010. évi CLXXXV. tv. a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről

DÖNTÉSEK ÉS ÜGYSZÁMOK JEGYZÉKE

a) AB határozatok:

- 30/1992. (V. 26.)
- 32/2010. (III. 25.)
- 4/1993. (II. 12.)

b) BH 2007. 306 A burkol reklám és a reklám két eltérő kategória, a burkolt reklám tiltott, közzététele szankciót von maga után. (1996. évi I. törvény 2. §, 10. §, 112. §)

c) fogyasztóvédelmi ügyek

- XVIII-O-001/00452/2012 (Vas Megyei Kormányhivatal Fogyasztóvédelmi Felügyelőség)
- 11-0-001-00462/2012 (Baranya Megyei Kormányhivatal)

d) a Gazdasági Versenyhivatal döntései

- Vj-183/2007/021. - végzés
- Vj-14/2007/60.- végzés (kötelezés)
- Vj-16/2007/36. - végzés (kötelezés)
- Vj/154-056/2009. - határozat (TeleMedia InteracTV Produkciós Kft. 10.000.000 Ft bírság megfizetésére kötelezés)

e) az Országos Rádió és Televíziós Testület határozatai:

- 895/2007. (IV.11.)
- 247/1997. (X.30.)
- 1483/2007.(VI.27.)
- 1695/2007. (VII.18)
- 654/2006. (III.22.)
- 831/2006. (IV.1)
- 2169/2006. (IX.27.)
- 2537/2006. (XI.22.)
- 2548/2006. (XI.22.)
- 895/2007. (IV.11.)
- 1096/2007. (V.9.)
- 2267/2207. (X.2.)
- 239/2008. (I.30.)
- 757/2008. (IV. 29.)
- 1330/2008. (VII.15.)
- 1696/2007 (VII.18.)
- 1695/2007. (VII. 18.)
- 1063/2007 (IX.28.)
- 13/07 (VI.27)
- 1712/2009. (VIII.26)
- 1865/2009. (IX.30.)

f) J/7331 Az elektronikus hírközléssel összefüggő 2011. évi tevékenységekről szóló beszámoló

g) az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Koordinációs és Belső Fejlesztési Főosztály Társadalmi Kapcsolatok Osztálya által 2009. április 22-én kelt tájékoztatás a telejósdiák jogellenessége tárgyában

INTERJÚK

- *Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság* (1088 Budapest, József krt. 6.):
dr. Fülöp Zsuzsanna, főosztályvezető-helyettes, Stratégiai Kabinet - 2012. július 9.
- *Gazdasági Versenyhivatal* (1054 Budapest, Alkotmány u. 5.):
Gazdasági Versenyhivatal vizsgálói - 2012. október 25.
- *Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság* (1015 Budapest, Ostrom u. 23-25.):
Dr. Drotár Annamária, jogi munkatárs, Médiafelügyeleti Főosztály - 2012. november 19.